

VOLKSKUNST

Driemaandelijks tijdschrift voor de studie en de verspreiding van de Vlaamse volkscultuur

JAARGANG 46 :: NUMMER 2 :: JUNI 2022

* :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaams Dansarchief :: Vlaamse Dansarchief :: *

* :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaamse Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: Vlaams Vendelarchief :: *

* :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: Streekdrachtencommissie :: *

* :: werkgroep Communicatie :: *

* :: werkgroep Archiveren :: *

* :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: tijdschrift Volkskunst :: *

**Volkskunst is een uitgave van het
INSTITUUT VOOR VLAAMSE VOLKSKUNST**

IVV is geaccrediteerd door UNESCO als expertisecentrum voor Immaterieel Cultureel Erfgoed

2022

1964

KALENDER

Voor gedetailleerde info over activiteiten, bals, feesten, evenementen en festivals kan je terecht op onze websites:

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>
en <https://www.volksdansbals.vlaanderen>

IVV Activiteiten

Algemene Vergadering

Zaterdag 26 maart 2022 - Erps-Kwerps

Statutaire Algemene Vergadering IVV vzw.

De leden worden uitgenodigd per brief en/of per e-mail.

IVV Cursussen

Cursus Vendelmonitor 2022-2023

Datums en locaties nog vast te leggen (zie ook blz. 14)

Vendeliersverbroedering 2022

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Volledige overzicht op bladzijde 14

IVV Kalender

Alle IVV activiteiten, vergaderingen en cursussen vind je in onze Google-kalender

Bekijk de volledige kalender op onze website

<https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be/kalender>

CONTACT

IVV - Secretariaat

Jubellaan 123

2800 Mechelen

+32 15 633499

+32 496 593523

e-post: secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be

IVV - Zetel

Dorpsstraat 83

9190 Stekene

Web en Sociale Media

URL: <https://www.instituutvlaamsevolkskunst.be>

Facebook: /InstVlaVolk

Twitter: @InstVlaVolk

Info en bestellingen

Je kan terecht op het secretariaat voor alle info, bestelling en aankoop van onze publicaties en proefnummers van dit tijdschrift.

On-line bestellen van publicaties kan via de IVV - Webwinkel:

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>
of per e-post: bestellingen@instituutvlaamsevolkskunst.be

Bank

BIC: KREDDEBB

IBAN: BE14 4163 0794 5183

Ondernemingsnummer

0414 508 714

Foto voorpagina

Zondag 29 mei 2022 "t Ros Beiaard doet zijn Ronde, in de stad van Dendermonde"

Foto: Machteld Van Den Bossche

EDITORIAAL

Begeesterend

Op Pinksteren of Sinksen 'daalt de Geest neer', zoals dat heet in kerkelijke termen. De Geest gaf de apostelen moed en inspiratie. In volkskunstkringen borrelt de dynamiek al van vóór Pasen. We mochten de voorbije maanden genieten van muziek en dans in diverse omstandigheden. In dit editoriaal genieten we na en kijken we vooruit.

Queen Elisabeth II, 'the Queen', zit 70 jaar op de troon. Ondanks 96 lentes vervult ze trouw haar plichten, hoewel haar openbare optredens noodgedwongen steeds beperkter worden. De Vlaamse Volkskunstbeweging (VVKB) viert dit jaar eveneens haar platina jubileum. Het nieuwjaarsfeest kon andermaal niet doorgaan in januari jongstleden. Daarom werd de 69ste meiboomplanting in Brasschaat gecombineerd met een feestelijke receptie. Het Vlaams Vendelarchief droeg zijn steentje bij met een initiatie voor kandidaat-vendeliërs. Voorzitter Theo Smet mocht onze felicitaties ontvangen. We wensen VVKB een stevige doorstart na twee moeilijke jaren. We verheugen ons op de steeds hechtere en complementaire samenwerking.

IVV wenst VVKB een rooskleurige toekomst naar aanleiding van 70 jaar verdienstelijke inzet (foto: Plantengids KULAK).

Op moment van de Nationale Meiboomplanting van VVKB maakte Dendermonde een hoogtepunt mee. De stad was wekenlang bijna dag en nacht met het legendarische Ros Beiaard begaan. Repetities, vergaderingen, constructies, kostuums, taferelen, muziek, dans, vendelen, maar ook coördinatie van de veiligheid, de hulpdiensten en de logistieke diensten: iedereen die zich identificeert als inwoner van Dendermonde had met de editie Ros Beiaard 2022 te maken. Ook volkskunstgroepen Reynout en Sneyssens deden hun duit in het zakje met vendelspel en dans. Tijdens de apotheose maakten we een reis door de geschiedenis van Dendermonde, geïllustreerd met levende taferelen. Wanneer het Ros Beiaard het plein betrad, met onderin de 'pijnders' en bovenop de vier Heemskinderen, alias de gebroeders Cassiman,

werd menige traan van ontroering weggepinkt. Naar schatting meer dan 80.000 toeschouwers mochten deze unieke dag ter plaatse meemaken.

Trommelaars en vendeliërs van Volkskunstgroep Reynout bij het Ros Beiaard (foto Frédéric Scholiers).

Drie maanden eerder vergastten Volkskunstgroep Sneyssens en het Koor Papillon ons op 'Hi Folks' in het Cultuurcentrum van Evergem. In een periode waarin we nog steeds met de nodige voorzichtigheid met elkaar moesten omgaan, was het voorbereiden en op het podium brengen van zo'n avond een hele opdracht. Zowel dansleidster Sofie Bauwens als koorleidster Aike Roodenburg mogen fier zijn op de prestaties van hun pupillen. Samen vertolkten de groepen niet minder dan 22 titels. Wat kregen enthousiast uitgevoerde traditionele volksdansen te zien in aangepaste vorm, rekening houdend met het beschikbaar aantal dansers, aangevuld met vendelspel. Het koor nam ons mee op wereldreis doorheen Noord- en Oost-Europa, Amerika en Zuid-Afrika. Het prachtige versmelten van 'Nkosi Sikelel iAfrika' (God zegene Afrika) met 'Cecilia' van Simon & Garfunkel blijft nog naklinken. Papillon en Sneyssens besloten de avond feestelijk met 'Feest aan de Lieve', 'Hertog Jan' en 'Dorpskermis'. We kunnen op twee oren slapen: volkskunst leeft in Evergem!

Repetities, gowwdansavonden, volksdansbals en meiboomplantingen zijn ondertussen terug van weggeweest. Voor het eerste festival trokken we naar Leuven (zie elders in dit nummer). Het voelt warm aan wanneer meer dan 150 jonge dansers op een overvolle dansvloer maximaal proberen te participeren. Dat was onder andere het geval in Duffel, tijdens het

volksdansbal van Volkskunstgroep De Moeffeleeer eind april.

Veel volk op het volksdansbal van Volkskunstgroep de Moeffeleeer (eigen foto).

Tijdens de zomer van 2022 kunnen we opnieuw naar festivals. De programma's zijn bescheidener dan in 2019, maar daarom niet minder interessant. Het wordt op de eerste plaats genieten van groepen uit Vlaanderen en groepen dicht bij huis. Exotische dansers en muzikanten zullen eerder uitzondering zijn dan regel. Tussen de reizen en optredens door wordt het 42ste Provinciaal Volksdansfeest gepland in Gent op 21 juli aan het Woodrow Wilsonplein. Ethno Flanders Dance is een interessant project van Danspunt en Muziekmozaïek. Een internationaal gezelschap waarin 12 dansers 10 dagen lang informatie uitwisselen over hun dans- en muziekcultuur, geeft een vertoning tijdens het festival van Dranouter op zondag 7 augustus. Een

veelbelovende zomer wacht op ons.

Volkskunst blijft ons uitnodigen tot participatie. Ter overweging een getuigenis van de Nederlandse Dansleidster Elsche Korf⁽¹⁾:

Een van de mooiste voorbeelden van reactivering uit mijn eigen praktijk is een 83-jarige meneer, die net weduwnaar geworden, een beetje schuw kwam vragen of hij dat dansen ook wel zou kunnen leren. Hij had van zijn leven nog nooit gedanst en had honderd en één klachten. Hij raakte zo in de ban van het volksdansen, dat hij iedere dag achter mij aanreist naar een ander centrum in Utrecht. Deze man lijkt een dansgenie te zijn. Hij kan walsen als de beste en danst alle dansen in de stijl van het land van herkomst. Hij is nu 92 jaar, heeft geen klachten meer en is in staat om de meest ingewikkelde Turkse dans (waar jongeren een paar lessen voor nodig hebben) te dansen en tegelijkertijd met een heel mooie stem te zingen. Tussendoor maakt hij dan ook nog grapjes met de hem omringende dansers. Een van zijn meest karakteristieke uitspraken is: "mevrouw, als ik morgen bij u op de dansvloer dood neerval, moet u niet bedroefd zijn maar blij, want ik heb het eerlijk gehad". Aan deze man heb ik mijn hart verloren.

Inspirerend voor jong en minder jong: laten we genieten van een zomer vol dans en muziek!

Gert Laekeman

- (1) Korf E. Ook volksdansen is meer bewegen voor ouderen. Aanvulprogramma niveau 1 + 2 + 3. Provinciaal Steunpunt Sittard 1992: p.31. Archiefcollectie Limburgse Volksdansgroepen KADOC.

WERKING IVV

Interfolklore of Financien ?

Op zoek naar 'Bevernel'

Kristof Debecker uit Linden is op zoek naar gegevens over een vroegere volksdansgroep uit het Hageland.

De groep 'Bevernel' zou gesticht zijn in 1956/1957, als een activiteit van de socio-culturele vereniging 'De Hagelandse Gemeenschap'. Dit fenomeen gebeurde in die periode vaker in het Hageland. In Boutersem ontstond zo bij voorbeeld uit de plaatselijke erfgoedkring Velpelven een volksdansgroep. In Rotselaar ontstond in Jong-Davidsfonds de groep Zilverberk.

De volksdansgroep kreeg de naam van de Bevernel, een schermbloemplant die langs de oever van de Velpe groeit.

De groep trad reeds een eerste maal op in Neerwinden op 4 augustus 1957. Tussen de leden vallen toch enkele indrukwekkende namen op. Gaston Geens, die we ons vooral herinneren als de man van de Flanders Technology beurs en als de eerste Vlaamse Minister-president, was voorzitter van de Hagelandse Gemeenschap.

Wie ook mee aan de kar trok van Bevernel was Jeanne Devos, die later als zuster de mistoestanden in India durfde aanpakken. Ja, zij was in haar jeugd een overtuigde volksdanser en kreeg zelfs van haar vader ooit verbod om mee te lopen in de processie, als ze ging volksdansen. Maar dansen was haar hobby en ze is dan ook geruime tijd elke zaterdagmiddag met de fiets van Kortenaken naar de parochiezaal van Zuurbemde gereden om die te kunnen uitoefenen.

Bevernel was aangesloten bij KVVf, de huidige VVKB. De leden kwamen samen op zaterdagmiddag in de parochiezaal van Zuurbemde.

Wie iets meer weet over deze groep mag contact opnemen met Kristof Debecker.

Kruisbooglaan 9

3210 Linden

0495/475009

Kristof.debecker@leadout.be

ADVERTENTIE

Zonder drank, genen klank!

Halveer de calorieën, verdubbel het plezier,

met STEPA-bier!

Suikervrij en toch lekker, met Stevia!

Limonades zonder calorieën

12 % korting voor alle volksmuzikanten!

Af te halen in 't Fabriekske, Fabriekstraat 100 te Aarschot

Vooraf afspreken op 016-404049 of info@stepa.be

Vanaf 20 bakken gratis thuisbezorging

Stepaja bvba, Parkbosstraat 3, 3001 Heverlee

www.stepa.be

VOLKSDANS

't Vestje

dans voor 8 meisjes

meisjesdans

Creatie	Kris Dierickx
Muziek	Urban Trad V.T. Intro [Album Elem] Leina Street
Danspassen	Bijtrekpas, gaanpas, Schotse pas, wisselpas
Opstelling	Dynamische opstelling: zie beschrijving intro
Jaar	2010

Voorspel (8 maten)

4 Ms met een zinken emmer (even nummers) en 4 Ms met een vismand (oneven nummers) komen opgewandeld tijdens de intro. Ook de muzikant [A] komt spelend opgewandeld en plaatst zich in het centrum van de kring.

Hierbij roept een meisje met emmer: "pellepatatten! Pellepatatten te keup!"; een meisje met de vismand roept: "Kerrekole, krabben en geirenoort!"; een ander meisje met een emmer roept: "Zeievis om negen iere in de main!" Tegen het einde van de intro (32 gaanpassen) hebben de Ms de attributen op het podium geplaatst en staan ze volgens de opgegeven opstelling, allen front naar binnen gericht.

De zinken emmers [zie symbool in de tekeningen] staan aan de buitenzijde, de vismanden [zie symbool in de tekeningen] staan tussen de Ms (1).

Figuur 1

	Oneven Ms	Even Ms
A1	1-2 Plaatswisselen met 4 Schotse passen (voorrang aan R): M1 met M5 en M3 met M7 L-schouder voorbij; hierbij groeten ze de muzikant (2).	1 Heupwiegen ter plaatse L-R met de beide handen in de zij (2).
	3-4 Herhaling zodat ze terug op hun plaats komen (3).	2-4 Met 6 Schotse passen L-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (3).
A2	1 Heupwiegen ter plaatse R-L met de beide handen in de zij (4).	1 Plaatswisselen met 4 Schotse passen (voorrang aan R): M2 met M6 en M4 met M8 L-schouder voorbij; hierbij groeten ze de muzikant (4).
	2-4 Met 6 Schotse passen R-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (5).	2-4 Herhaling zodat ze terug op hun plaats komen (5).
A3	1-4 Herhaling A1 1-4.	1-4 Herhaling A1 1-4.
A4	1-4 Herhaling A2 1-4.	1-4 Herhaling A2 1-4.

Refrein

Alle Ms beginnen met L-voet

B1	1-4	Alle Ms vormen frontkring handen vast op schouderhoogte 3 gaanpassen L-R-L en 1 aansluitpas naar het midden: hierbij de armen 1 draaibeweging per gaanpas. 2 bijtrekpassen naar L met handgeklap op de tweede tijd van elke bijtrekpas (6). 3 gaanpassen L-R-L en 1 aansluitpas achterwaarts: hierbij de armen 1 draaibeweging per gaanpas. 1 bijtrekpas naar R met handgeklap op de tweede tijd. 1 gaanpas en 1 aansluitpas individueel 1/2-draai-R-om en kring front naar buiten vormen handen vast op schouderhoogte (7).
----	-----	---

- B2 1-4 3 gaanpassen L-R-L en 1 aansluitpas achterwaarts: hierbij de armen 1 draaibeweging per gaanpas.
 2 bijtrekpassen naar L met handgeklap op de tweede tijd van elke bijtrekpas (8).
 3 gaanpassen L-R-L en 1 aansluitpas voorwaarts: hierbij de armen 1 draaibeweging per gaanpas.
 1 bijtrekpas naar R met handgeklap op de tweede tijd.
 1 gaanpas en 1 aansluitpas 1/2-draai-R-om tot op de oorspronkelijke plaats (9).

Figuur 2

Oneven Ms starten met de R-voet - Even Ms starten met de L-voet

	Ms 1-4-5-8	Ms 2-3-6-7
A1	1-2 Plaatswisselen met 4 Schotse passen (voorrang aan R): M1 met M5 en M4 met M8 L-schouder voorbij; hierbij groeten ze de muzikant (10). 3-4 Herhaling zodat ze terug op hun plaats komen (11).	1 Heupwiegen ter plaatse Ms2-6 L-R en Ms3-7 R-L met de beide handen in de zij (10). 2-4 Ms2-6 met 6 Schotse passen L-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (R-schouder voorbij met Ms3-7 aan de emmer). Ms3-7 met 6 Schotse passen R-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (L-schouder voorbij met Ms2-6 aan de vismand) (11).
A2	1 Heupwiegen ter plaatse Ms4-8 L-R / Ms1-5 R-L met de beide handen in de zij (12). 2-4 Ms4-8 met 6 Schotse passen L-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (R-schouder voorbij met Ms1-5 aan de emmer). Ms1-5 met 6 Schotse passen R-om rond de vismand en de emmer terug naar de plaats (L-schouder voorbij met Ms4-8 aan de vismand) (13).	1-2 Plaats wisselen met 4 Schotse passen (voorrang aan rechts): M2 met M6 / M3 met M7 L-schouder voorbij; hierbij groeten ze de muzikant (12). 3-4 Herhaling zodat ze terug op hun plaats komen (13).

Refrein BB

Kettingfiguur

Alle Ms beginnen met de L-voet.

- C1 1-4 Om de ketting te beginnen draaien de oneven Ms 1/4-draai-L en de even Ms 1/4-draai-R. Ketting (tussen de vismanden en emmers) met 8 wisselpassen, d.w.z. 2 wisselpassen om telkens naar de volgende te gaan – beginnen met R-hand aan de contra (14).
- C2 1-4 Ketting verder afwerken zoals beschreven in Kettingfiguur C1/1-4. Tussen de emmer en de mand geven de 2 Ms nog een laatste keer de L-hand (= einde van de ketting, om dan de volgende figuur te beginnen). De Ms zijn op die wijze 1x volledig rondgedanst.
- 1-4
- De even Ms met 8 wisselpassen achtfiguur beginnend rond de eigen emmer rmdz – vervolgens rond de vismand rtdz (15).
 - De oneven Ms met 8 wisselpassen achtfiguur beginnend rond de eigen vismand rmdz – vervolgens rond de emmer rtdz
- In het midden L-schouder voorbij en eindigen op de plaatsen zoals aangegeven in (16).

Tussenspel

Figuur 3

Oneven Ms starten met de R-voet - Even Ms starten met de L-voet

A1	1-2	Alle Ms oversteken met 4 Schotse passen (voorrang aan rechts): M1 met M5 / M2 met M6 / M3 met M7 / M4 met M8 L-schouder voorbij; hierbij groeten ze de muzikant (16).
	3-4	Ms1-3-5-7 met 4 Schotse passen verder naar buiten tussen de vismand en de emmer – rond de emmer rmdz – terug naar hun plaats (17).
het overstaande M.
Ms2-4-6-8 met 4 Schotse passen verder naar buiten tussen de vismand en de emmer – rond de emmer rtdz – terug naar hun plaats (17).
Hierbij gaan Ms1-3-5-7 voor Ms8-2-4-6.
A2	1-2	Opnieuw oversteken met 4 Schotse passen zodat iedereen terug op de oorspronkelijke plaats staat (18).
	3-4	Ms1-3-5-7 met 4 Schotse passen verder naar buiten tussen de vismand en de emmer – rond de emmer rmdz – tot de oorspronkelijke plaats.
Ms2-4-6-8 met 4 Schotse passen verder naar buiten tussen de vismand en de emmer – rond de emmer rtdz - tot de oorspronkelijke plaats in de beginopstelling .
Hierbij gaan Ms8-2-4-6 voor Ms1-3-5-7 (19).

Refrein BB

Slot1	1-24	In gaanpass nemen de Ms de emmer/vismand om vervolgens samen met de muzikant weg te treden.
Hierbij roept een meisje met emmer: “pellepatatten! Pellepatatten te keup!” ; een meisje met de vismand roept: “Kerrekole, krabben en geirenooort!”; een ander meisje met een emmer roept: “Zeievis om negen iere in de main!” |
|-------|------|---|

't Vestje - Achtergrondinfo

“'t Vestje” was vroeger een echte en hechte volkswijk in Dendermonde, smalend “'t klein volkske” of “eierem volk” volk geheten, “eierem moar proeper”. Op zon- en feestdagavonden werd geleurd met “pellepatatten”, in een emmer met een ruitjeshanddoek toegedekt, en pekelharing. Het vestje had zijn eigen taaltje, zijn eigen gebruiken, zijn eigen geest, zijn eigen atmosfeer. De venters lieten hun zangerig geroep weergalmen: “Kerrekole, krabben en geirenooort!” - “Meivis!” - “Zeievis om negen iere in de main!”. Bij heel warm zomerweer ging men niet slapen. Daarom bleef men maar doorbabbelen of “zwanzen” tot een stuk in de nacht, en het gebeurde dat men op ‘t Klein Brigske” aan ‘t dansen ging met harmonica-begeleiding tot in de vroege uurtjes.

Werkten mee aan de publicatie van deze dans (in alfabetische volgorde):

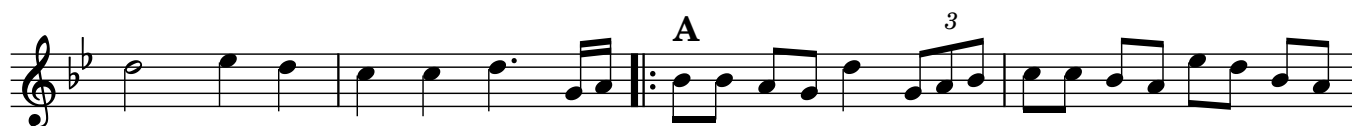
Hugo Bulterijst, Kris Dierickx (danscreatie), Stefaan Haesen, Dirk Janssens (danstekeningen), Gert Laekeman, Erwin Steeman, Norbert Van den Abeele (muziekzetting) en Machteld Van den Bossche.

't Vestje

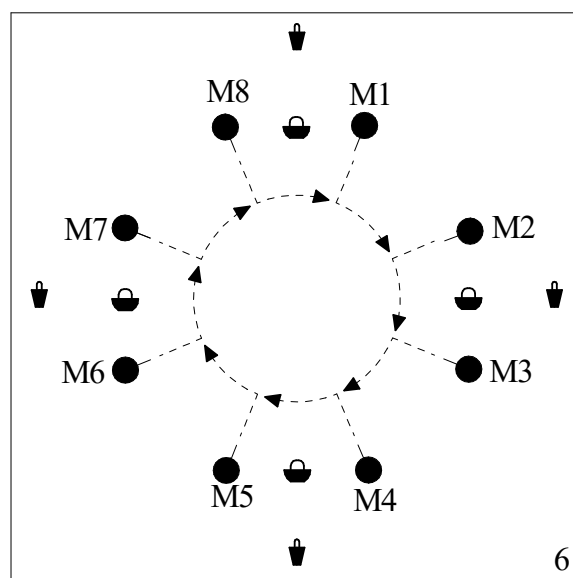
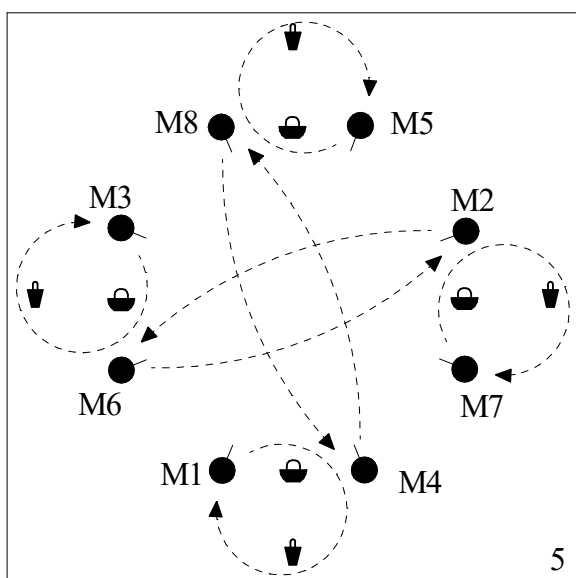
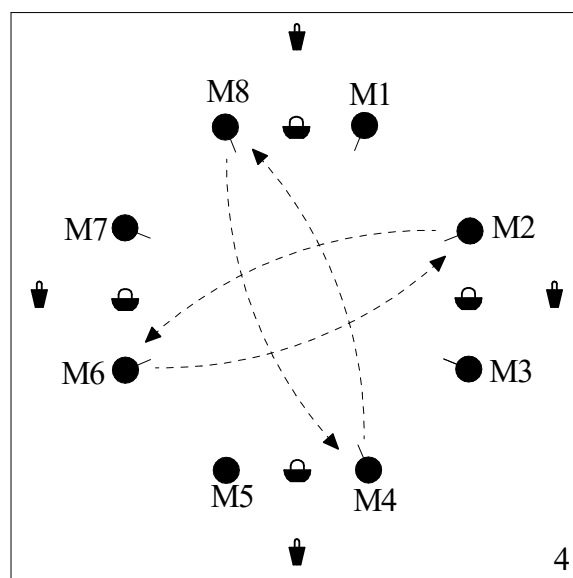
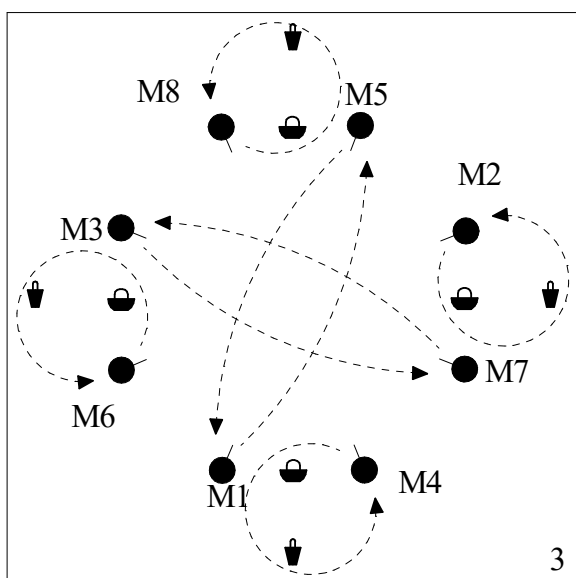
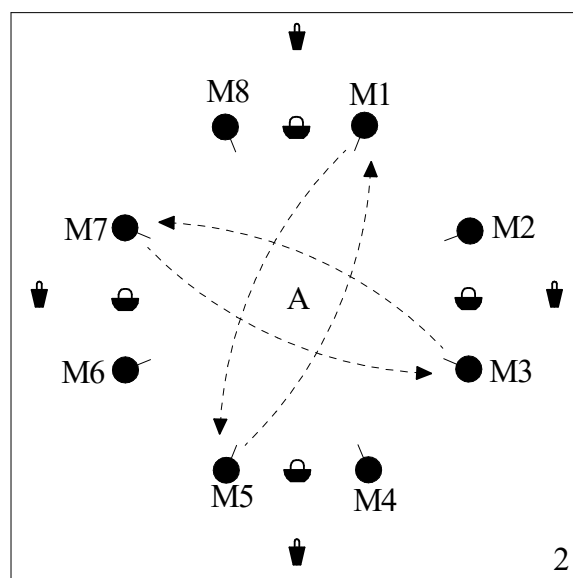
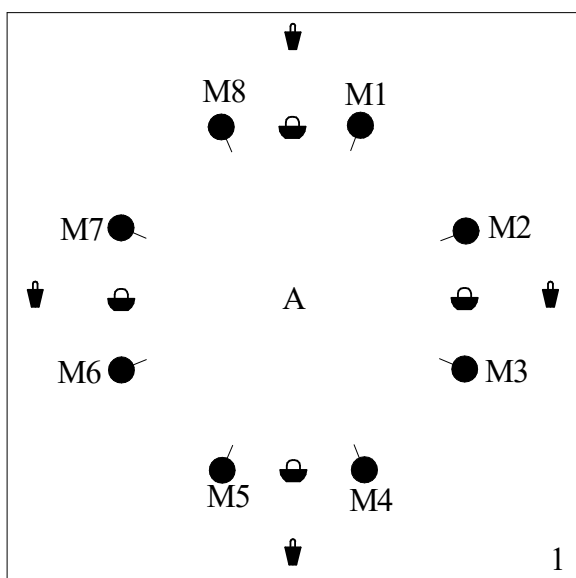
Voorspel AAAA BB AA BB CC tussenspel AA BB slot

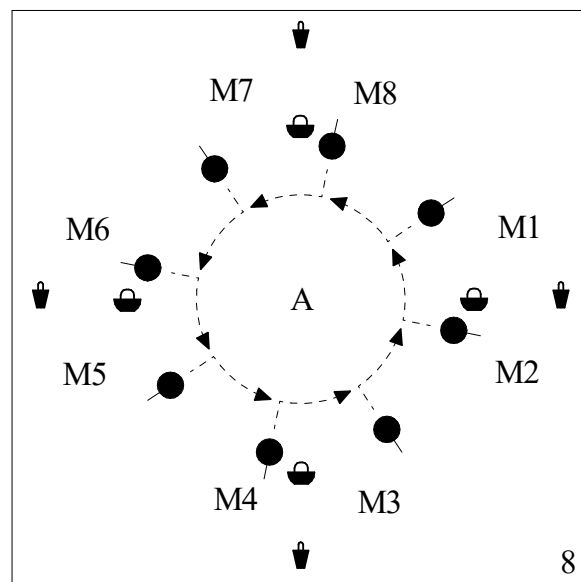
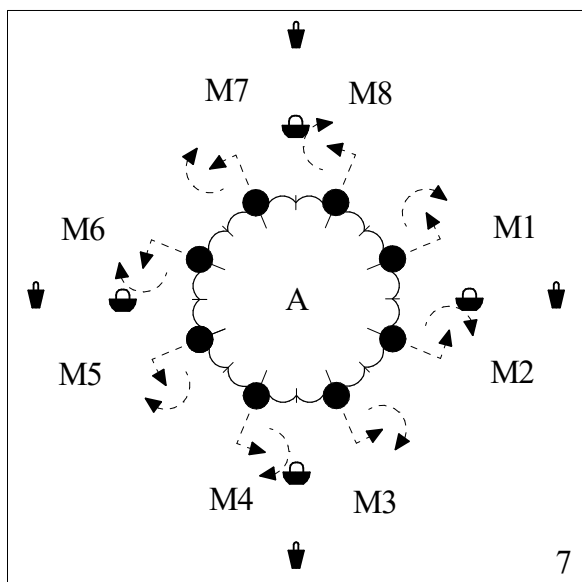
tempo ♩ = 100

Voorspel - Lento

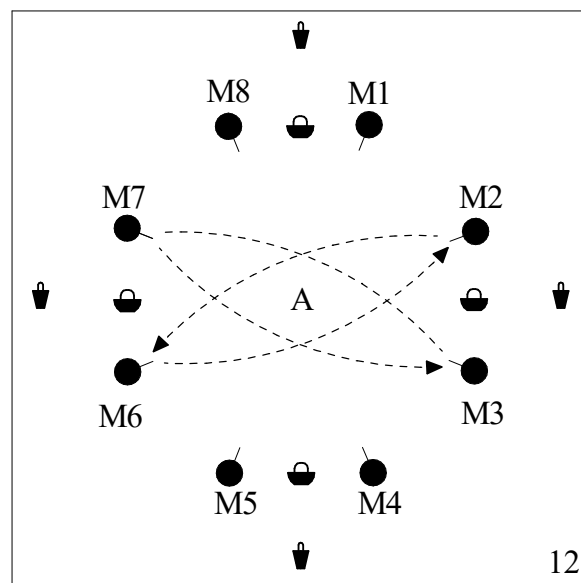
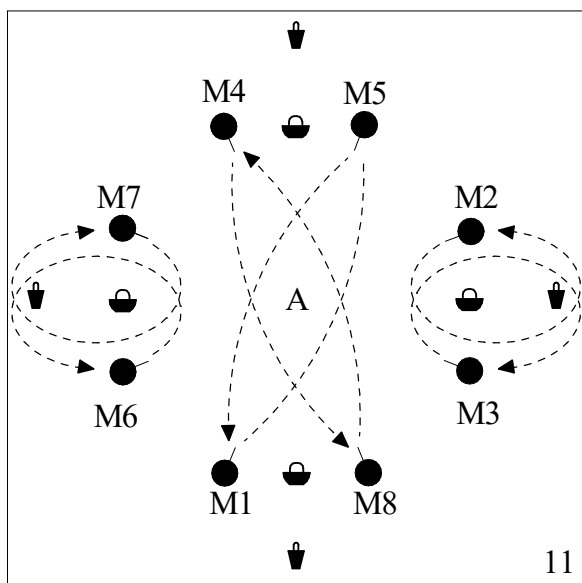
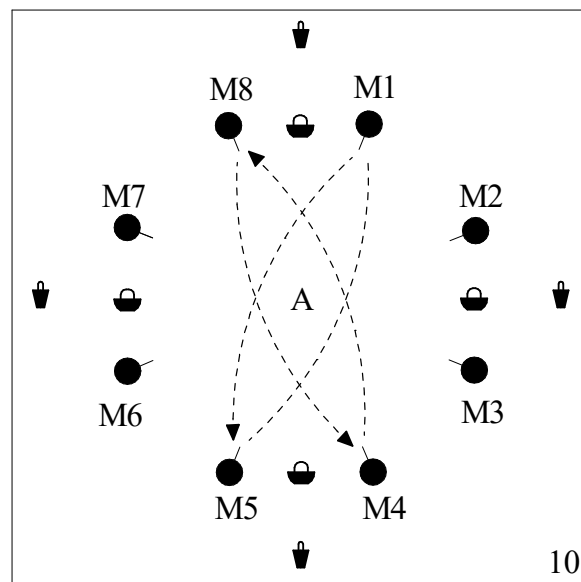
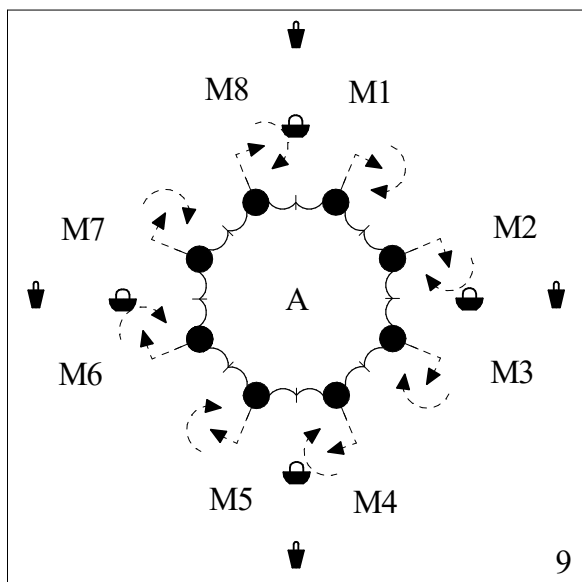

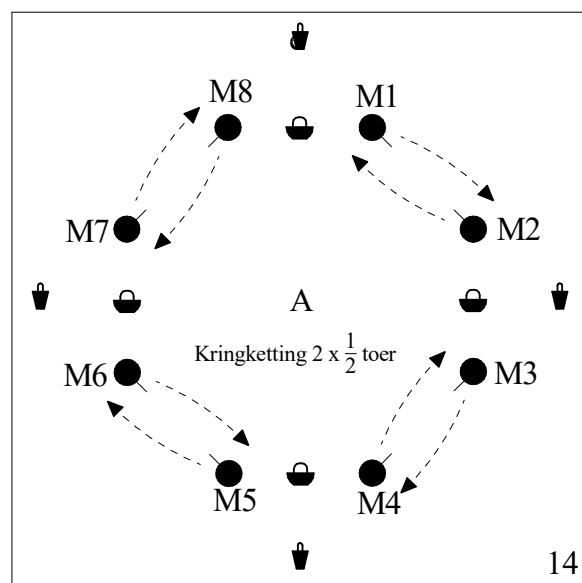
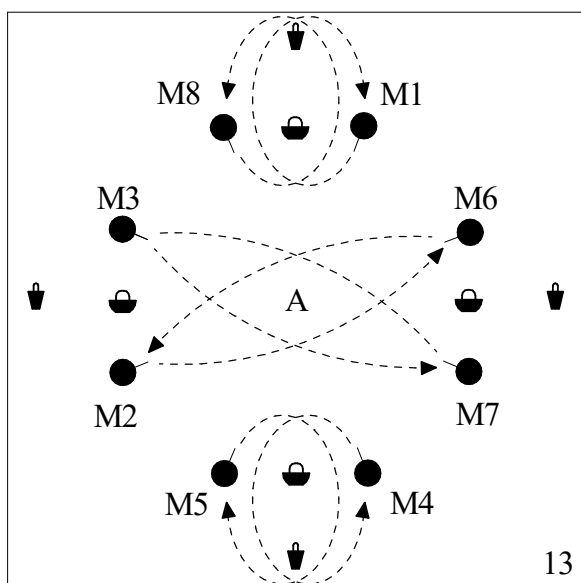
Figuur 1

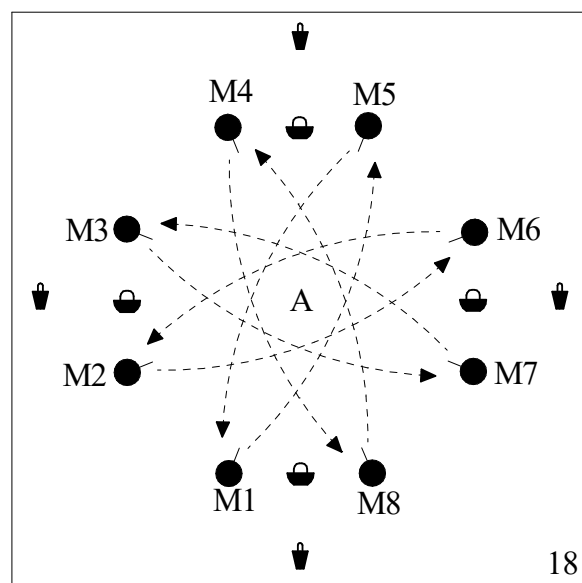
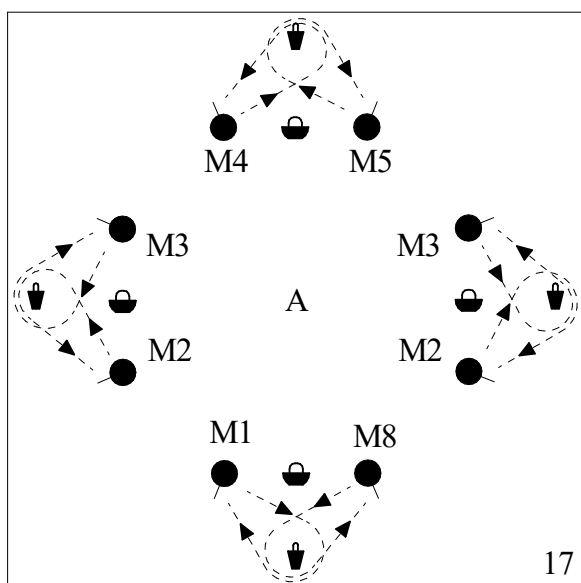
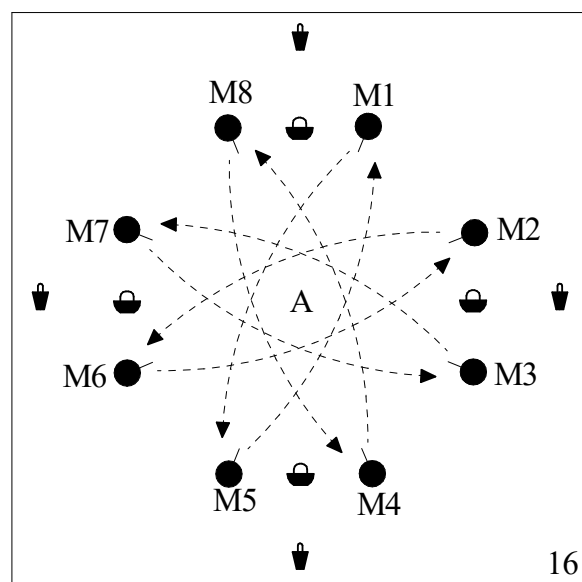
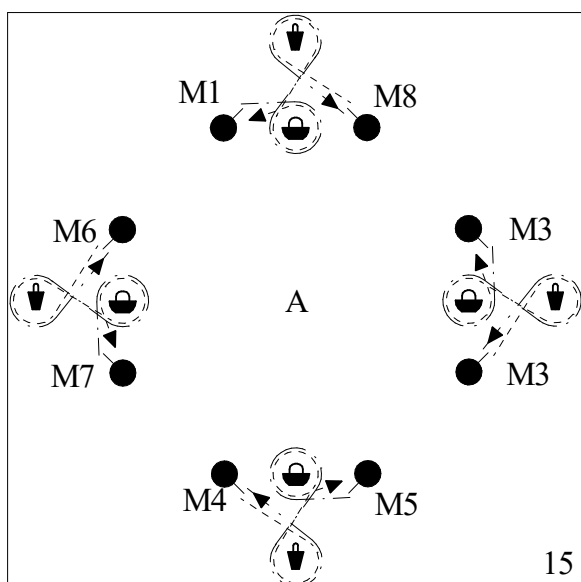

Figuur 2

Figuur 3

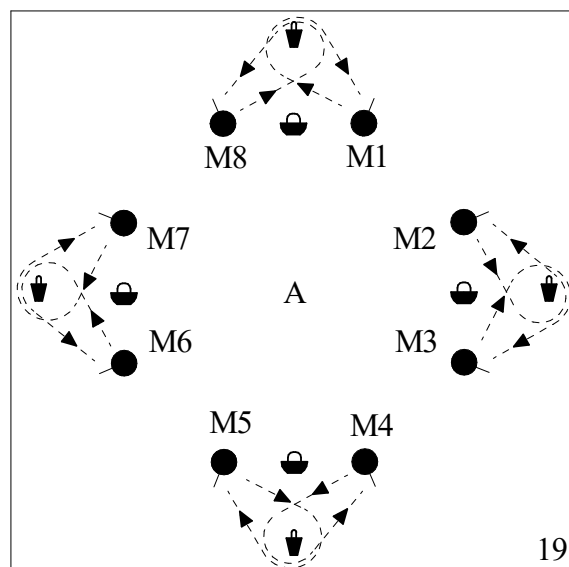

Tekeningen van 'de Rommelpot'

We publiceerden de dans 'de Rommelpot' in 'Volkskunst' 2021 (4); 45: 7-16. De aangeleverde tekeningen kwamen niet tot hun recht bij het drukken, waardoor onder andere de pijltjes nauwelijks zichtbaar zijn. Onze excuses hiervoor.

Wie duidelijker tekeningen wenst kan een eenvoudige vraag richten naar het secretariaat van IVV:

De tekeningen worden dan per kerende bezorgd.

VLAAMS DANSARCHIEF - DA

Leden: Gert Laekeman (voorzitter), Koenraad Augustyniak, Hugo Bulterijst, Machteld Van den Bossche en Gudrun Van Eynde.

Contact: wgDA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van volksdansen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: driemaandelijks

COMMUNICATIE

Webwinkel

In de IVV webwinkel koop je makkelijk en snel alle beschikbare publicaties. Je betaalt veilig on-line en je bestelling wordt zo snel mogelijk verzonden.

<https://webwinkel.instituutvlaamsevolkskunst.be>

WERKGROEP COMMUNICATIE - CM

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgCM@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: tijdschrift Volkskunst, huisstijl, folders, affiches, opmaak publicaties, webstek, webwinkel

Vergaderingen: driemaandelijks

VENDELEN

Cursussen

Kennismakingscursus Vendelzwaaien 2022

Zondag 16 december 2022 - Leuven

Op zondag 16 december trekken we naar Leuven voor een nieuwe editie van de Kennismakingscursus. Tijdens deze cursusnamiddag krijg je de basisbewegingen van het vendelzwaaien aangeleerd. Je gaat naar huis met elementaire kennis en twee reeksen die je helemaal kan uitvoeren.

Vendeliersverbroedering

De grote sporthal in Herentals ligt al vast voor de volgende jaren. De verbroedering gaat dus telkens door op de laatste zondag van november. Vendeliers noteren deze datums alvast in hun agenda.

Zondag 27 november 2022 - Herentals

Zondag 26 november 2023 - Herentals

Zondag 24 november 2024 - Herentals

Zondag 30 november 2025 - Herentals

Cursus Vendelmonitor 2022-2023

De monitoren cursus werd nog een jaartje uitgesteld. De drie cursusdagen zullen worden ingepland in het najaar van 2022 en het voorjaar van 2023. Interesse? Neem dan contact op met ondergetekende.

Open Cursusdag Vendelen 2023

Zondag 5 maart 2023 (onder voorbehoud)

Tot binnenkort !

Stefaan Haesen

Zoekertje

We zoeken naar geschikte locaties voor de monitoren cursus (vendelruimte voor ca. 10 deelnemers en een leslokaal) en voor de komende Open Cursusdagen (30 tot 40 vendeliers - grote sporthal)

VLAAMS VENDELARCHIEF - VA

Leden: Herman Oyen, Philip Bogman en Stefaan Haesen (secretaris)

Contact: wgVA@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: verzamelen, archiveren en noteren van vendelreeksen, inrichten van cursussen, publicaties

Vergaderingen: maandelijks

STREEKDRACHTEN

Mode en streekdracht bij de vrouwen in de fusiegemeente Kortenberg en omgeving of ... aspecten van het alledaagse leven in Midden-Brabant

Dr. Hist. Henri Vannoppen

Kortenberg ligt tussen Brussel en Leuven in de provincie Vlaams-Brabant. De fusie van 1976 omvat 4 deelgemeenten: Kortenberg, Erps-Kwerps, Everberg en Meerbeek. De marktstad is Leuven met zijn vrijdagse markt 'Dellekes'. 50 jaar geleden begon hier het streekdrachtenonderzoek en dat resulteerde in heel wat boeken en artikels⁽¹⁾. Met dit artikel willen we bewijzen dat er in elke gemeente voldoende bronnen zijn om de geschiedenis van mode en streekdracht te maken. Kortenberg is maar een model, een voorbeeld. Alle andere gemeenten in Vlaanderen mogen volgen.

1. De falie lag aan de basis van het woord 'foellevaver' in Erps-Kwerps

Een 'foellevaver' is in het dialect van Erps-Kwerps een vleier. Het woord komt van 'falievrouw' of, de man die de falie vouwt. De falie evolueerde van een kerkgangkledij naar een rouwkledij voor de vrouw. Het was een zwart effen of zwart wollen stof ongeveer 3m op 1m. Ze werd dubbelgevouwen over het hoofd geslagen. De faliemuts was het eenvoudig zwart mutsje dat de falie moest ondersteunen. Rond 1830 behoorde de falie tot de burgermode in Brussel. De 'faille' was een soort omslagdoek voor de dames uit de burgerij. De falie als rouwkledij werd vooral gedragen in Noord-Brabant, de Antwerpse Kempen, aan de Maaskant, in Wallonië en in Rijnland.

2. De bruidskroon, een verdwenen traditie

Bij een huwelijk in een Grieks-Orthodoxe kerk worden kronen boven de hoofden van bruid en bruidegom gehouden. De bruidskroon vonden we in de 16de en 17de eeuw bij Brueghel en bij Teniers. In Retie haalde men de bruidskroon af bij de koster. David Teniers schilderde gedetailleerd de bruid met bruidskroon op het schilderij Boerenbruiloft (1648). Het kroontje werd boven de witte muts gedragen. De bruidskroon is reeds lang een vergeten traditie. Alleen de bruid, die niet in verwachting was, mocht de bruidskroon dragen. Het was zo iets als in het wit trouwen dat alleen voorbehouden was voor de bruid, die geen kind verwachtte.

3. De penderwis

De penderwis of wrong is een draagkussentje, dat door de vrouw op het hoofd gedragen werd om een wissel mand of 'pender' te vervoeren. Ook koperen kruiken werden vervoerd op het hoofd met behulp van de penderwis.

Het 18de eeuwse bedevaartvaantje van Sint-Cornelius, die in Erps vereerd werd tegen vallende ziekte, stelde vrouwen voor. Ze droegen een doek over het hoofd en daarboven een penderwis waarop de mand rustte. J.B. Madou schilderde de boter- en melkboerinnen rond Brussel in 1825 met een penderwis boven de muts. In de film 'Het Hageland' rond 1950 door Gust Bosmans zien we nog vrouwen met de penderwis naar de markt gaan. In Korbeek-Dijle schonk Bertha De Coster-Fierens, een dochter van een kozijn van mijn grootvader Henri Vannoppen, mij een penderwis. In Korbeek-Dijle werd er nog heel wat geboterd. De boter werd verkocht op de vrijdagse botermarkt in Leuven. De boerinnen van Korbeek-Dijle droegen een penderwis op het hoofd, daarboven een platte mand met de boter en het geheel bedekt met een doek. Bertha Fierens vertelde ook dat bij haar tante Louise Fierens in Oud-Heverlee nog alles in een platte 'pender' (mand) op de penderwis gedragen werd.

4. De vleugelmuts, de strikkenmuts en de spaanhoed

Bij de meeste vrouwenmutsen droeg men een zwart ondermutsje of kalotje. Zo werd de witte bovenmuts niet bevuild door het haar. De vleugelmuts of de trekmut was in de 18de eeuw al in de mode. Het witte mutsje kreeg in de eerste fase een voorstrook over de oren. In de 18 de eeuw werden dit gebogen vleugels en zo komen we tot de typische vleugelmuts in

Afbeelding 1.

tweede fase. De boedellijst van Maria Jonckers (+1756), die te Rotselaar een klerenwinkel had, vermeldde o.a. '4 treckmutsen en 4 treckhuyven'. In Wezemaal in Vlaams-Brabant droegen vrouwen in 1845 : "le riche bonnet des Campinoises à larges barbes de dentelles", dus vleugelmutsen. De trekmut was vooral populair in de Antwerpse Polders en in de Kempen.

De 'rochemuts' was een katoenen vrouwenmuts met twee vleugels, die over de oren langs de wangen afhingen. Deze muts noemde men ook een 'klakker'⁽²⁾. De strikkenmuts, die de vrouw droeg, was een pijpjesmuts. In de Antwerpse Kempen spreekt men van de cornette. Op het achterhoofd heeft men een strik. De linten die men gebruikt zijn goudgeel, vuilbruin, zalmkleurig, lichtgroen, oranje, wit en zwart.

Boven de vleugelmuts droeg de boerin de spaanhoed of 'boerinnenhoed' gedragen. Deze ontstond uit de 'chapeau de paille italienne'. Het was een strohoed gevlochten uit fijn Italiaans stro. Deze spaanhoed bleef in de mode in de Antwerpse Kempen tot 1890-1900. Valentijn Bing en Jan Braet von Ueberfeldt stelde in 1857 vrouwen uit het Land van Heusden in Noord-Brabant voor met een spaanhoed.

5. De pijpjesmuts

In Midden-Brabant vonden we rond 1880-1890 mutsen met brede binders, die gestrikt waren. Ze bestonden uit 2 of 3 lagen gepijpte kant boven elkaar. De mutsen werden alleen binnenshuis gedragen. Vrouw Theresia Behets op het gehucht Diestbrug onder Erps werd aldus afgebeeld. De volkskunstgroep 'De Rollewagen' uit Sterrebeek draagt nu nog de pijpjesmuts. Wanneer men buitenhuis ging, dan werden de mutsen bedekt met neusdoeken dikwijls Kasjmierneusdoeken. De familie Kakelbergs te Kwerps zowel de moeder als de drie dochters droegen een pijpjesmuts met een neusdoek daarboven. Deze foto dateert zeker van voor 1890, want de moeder overleed in dat jaar. Hubert Verboomen vertelde ons dat de moeder van 'Jan Pakes' (De Pauw) in Erps nog de 'koof' droeg. In Midden-Brabant staat de pijpjesmuts bekend als koof van het Franse 'coiffe'. De koof van de moeder van 'Jan Pakes' was uit lijnwaad gemaakt met 3 lagen plooitjes. Deze werden meestal bij de strijkster met een kroljzer gesteven. Mevrouw Ferdinand Mafranckx uit het gehucht Balkenstraat onder Erps-Kwerps droeg een Kasjmierneusdoek over de pijpjesmuts. Mijn overgrootmoeder Coleta Van Grunderbeeck ('Colet Crap'), echtgenote van Franciscus Vannoppen ('Sus Crap') uit het gehucht Schoonaarde onder Erps droeg nog de 'koof'. Elke week moest de koof gewassen en gesteven worden. Haar kleindochter Irma Vandelook-Ginis, vertelde ons dat ze als jong meisje 's zondags de koof van haar grootmoeder moest pijpen met een pijpijzer, dat verwarmd werd. Coleta Van Grunderbeeck droeg de 'koof' tot met haar overlijden in 1921. Ze volgde niet de mode van 'kap en neusdoek'. 'Meter Crabbes' was geboren en getogen in Erps-Kwerps op het gehucht Schoonaarde. Ze behoorde tot het geslacht Van Grunderbeeck. Ze was dienstmeid op het 'pachthof van Tieles'. Ze leerde daar de dienstknecht 'Sus Crap' Franciscus Vannoppen kennen, waarmee ze huwde en zo kwam de Vannoppen vanuit de Augustijn te Bertem naar Schoonaarde-Erps. Als oude grootmoeder droeg ze naast de 'koof' de zwarte boerinnensjaal over de schouders en 'het neusdoekske voor alle dagen' om de hals.

Afbeelding 2.

Afbeelding 3.

Afbeelding 4.

6. De kap en het 'kappeke' voor 's zondags en het 'witloofneusdoekske' voor binnenshuis

In het begin van de 20ste eeuw droegen boerinnen meestal kappetjes versierd met parels of stoffen bloemen. Deze kappetjes waren altijd zwart van kleur. Ze bestonden uit een ijzeren onderstel van draden met zwarte kant of stof op. Sommige kapjes stonden ook achteraan op de wrong zodat er een opening gelaten was. Soms droeg

men ook sajetten kappen. De oorsprong van het kappetje was te vinden in het 'capotehoedje', een element van de Parijse damesmode uit de laatste helft der 19de eeuw. Mijn overgrootmoeder Maria-Anna Van Audenhoven ('Marianneke Verkelver') in Schoonaarde-Erps droeg rond 1910 nog het zwart 'kappeke' met pluimpjes en bloemetjes. Daarboven droeg ze een gestoken zwarte of witte neusdoek. Deze werd vastgebonden door een lange speld met witte of zwarte top, die door het haar ging. "Marianneke" liet haar 'kappetjes' maken bij 'Nette van Nellekes', de 'kapses' (kappenmaakster) van Erps. Louise Moeys, de echtgenote van Petrus Vannoppen ('Pie Meutte') werd nog gefotografeerd met een 'kappeke' rond 1930.

Afbeelding 5.

Afbeelding 6.

Afbeelding 7.

Afbeelding 8.

Afbeelding 9.

Paula Sterkens-Cieters beschreef de hoofdbedekking binnenshuis als volgt: "Voor het werk binnenshuis heeft de Hagelandse vrouw graag een hoofdbedekking, die hier bestaat uit een zo eenvoudig mogelijke 'neusdoek', eigenlijk een soort van handdoek, van blauwgrijze (wit en blauwgrijs, geruit meestal) keperstof, doch met een franjetje afgeboord". Mijn groot tante Julie Salu-Vannoppen ('Julie van Fakke') in Schoonaarde-Erps en mijn grootmoeder Christina Van Tilt-Anthoon ('Stinne van Kamilleke Van Tilt') in het Vissegat te Kwerps droegen nog een dergelijke neusdoek rond 1960. Ze noemden het een 'neusdoekske voor alle dagen' of een 'witloofneusdoekske'. Kortenberg was nu eenmaal de hoofdstad van het witloof en de 'witloofkuisers' droegen gewoonlijk een dergelijke neusdoek in het 'witloofkot'.

7. De kapmantel

De kapmantel ontstond uit de 'pélisse' van de Parijse burgervrouwen rond 1780. Vader Leopold Mozart logeerde in 1765 te Leuven. Hij zag er vrouwen met een kapmantel 'die Mantel mit Caputzen über dem Kopf von Camelot'.

De oudste kapmantel in onze gewesten zijn gekleurde katoenen. Basile De Loose toont ons in de 19de eeuw bruine en roze kapmantels. In het Hageland noemde men deze gekleurde katoenen kapmantel 'mantiljes'. Ze

waren daar dikwijls blauwpaars. De zwarte laken kapmantels waren veel duurder. Men noemde ze in het Hageland 'de cloche', een benaming die we ook in Erps-Kwerps en Everberg vonden. Jacob Smits schilderde in 1928 op het schilderij 'Begraffenis in Achterbos-Mol' vrouwen in een rouwstoet met zwarte kapmantels.

8. De pelerine

De pelerine kwam op het einde van de 19 de eeuw uit de Parijse damesmode. Het is een kort los zijden schoudermanteltje zonder mouwen, afgezoomd met franjes. Maria-Catharina Huyghens (+1911), echtgenote van Guilielmus Smedts uit Rotselaar, droeg een pelerine, gecombineerd met een zwart kapje. In Kortenberg kende men ook wollen pelerines. Mijn grootmoeder Leonie Vannoppen-Vanhoegaarden ('Nie van Paikke') te Schoonaarde-Erps droeg in haar jeugd voor 1900 nog de bruine pelerine afgezoomd met zijden linten. De visite is een schoudermantel, die vooraan en achteraan afhing in een punt.

9. De kasjmierensjaal

De neusdoeken of sjaals waren zeer populair bij de vrouwen. Opvallend was de Kasjmiersjaal. Deze kwam in Europa in de mode op het einde van de 18 de eeuw. Keizerin Joséphine liet zich in 1805 met een langwerpige Kasjmierneusdoek schilderen door P. Proudhon. Van het hof ging het naar de adel en de burgerij om zo bij het gewone volk terecht te komen. L. M. Autissier schilderde in 1804 'de Leuvense Vaart'. Voor de vaartkom zien we een vrouw met een rood kleed, een vleugelmuts met redelijk lange vleugels en een kasjmier neusdoek omslagdoek. De vrouw droeg een zondagse kledij, die vrij modieus was. Vooral de schuttersgilden in de Kempen bleven de Kasjmier neusdoek trouw. Boven de pijpjesmuts werd dikwijls een Kasjmiersjaal of een neusdoek gedragen.

De hoeve Guilielmus Maes op de Leuvensesteenweg te Erps-Kwerps werd geplunderd door de Hollandse troepen op 30 september 1830. Er waren ook heel wat kledingstukken ook sjaals en stoffen weg⁽³⁾:

- 1 wollen neusdoek 4 fr.
- 1 wollen neusdoek 2 fr.
- 2 katoenen neusdoeken 4 fr.
- 1 flanellen rok 6 fr.
- 1 tweede flanellen rok 4 fr.
- 1 katoenen rok 8, 5 fr.
- 3 vrouwenmutsen 3 fr.
- een stuk lijnwaad van 17m aan 2 fr. /m. 34 fr.
- een stuk grauw lijnwaad van 20m aan 1 fr. /m 20 fr.
- 1 zakhorloge 12 fr.

10. Kap en neusdoek

Boven de pijpjesmuts droeg de vrouw dikwijls een Kashmirsjaal of een neusdoek. Rond 1900 was 'kap en neusdoek' in de mode in Midden-Brabant. Het kappetje was een klein plat mutsje, dat enkel de bovenzijde van het hoofd bedekte en dat steunde op de haarwring. Daar kwam de kanten witte, zwarte of crèmekleurige neusdoek over. Deze mode vonden we van Hombeek (provincie Antwerpen) tot Halen (provincie Limburg), maar het overwicht lag in Vlaams-Brabant. Paula Sterkens-Cieters schreef in 1935: "Wie maar even een kwartier in een Brabantse stad rondwandelt, wordt al onmiddellijk getroffen door het eigenaardige hoofddeksel van de vrouwen uit de omliggende dorpen, dat meestal bestaat uit 'kap en neusdoek' of wel uit de 'neusdoek' alleen, waarop niet zelden, op een kussen de marktkorven getorst worden". Mijn overgrootmoeder Theresia Anthoon-Boon ('Trees Boon') te Veltem-Beisem droeg nog 'kap en neusdoek' met de zwarte neusdoek. Het deed ons denken aan de Spaanse mantilla. Haar dochter mijn grootmoeder Christina Van Tilt-Anthoon te Kwerps gaf haar nog een dergelijke zwarte kanten neusdoek als geschenk tijdens het interbellum. Theresia Boon had ook nog een witte, eerder crèmekleurige 'neusdoek'. Paula Sterkens-Cieters gaf ook de verscheidenheid weer: "Er bestaat een rijke verscheidenheid, niet zozeer wat de kleur (ze zijn ofwel zwart, ofwel roomgeel, dit laatste vooral in de zomer) maar wel wat de kwaliteit betreft: men heeft er gewone wollen, of stoffen, met kanten omlijsting, soms zijn ze zelfs geheel uit zijden kant (blonde). Voor de rouw zijn ze zwart, met krippen en plaats van kanten boord; de kap is dan ook geheel zwart". Frans Van Leemputten toonde ons in het begin van de 20ste eeuw op zijn schilderij 'De Kaarskensprocessie in Scherpenheuvel' (1903-1905) Brabantse boerinnen met 'kap en neusdoek' naast Kempische boerinnen met vleugelmutsen en strikkenmutsen. Frans Nackaerts (1884-1948) schilderde 'kap en neusdoek' in het Hageland op schilderijen zoals 'De processie gaat voorbij in een Brabants dorp' en 'De kruisprocessie'. Gust Bosmans gaf in

Afbeelding 10.

zijn film 'Het Hageland' in 1950 een beeld van de landbouwactiviteiten in de buurt van Holsbeek, Kortrijk-Dutsel, Wezemaal en Aarschot. De oudere vrouwen droegen toen nog 'kap en neusdoek'. De 'neusdoek' werd aan de kap vast gehecht door middel van een lange speld. De 'neusdoek' werd in diagonaal gevouwen en in een sierlijke punt op de rug gehangen. Rond 1935 kostte een nieuwe neusdoek ongeveer 200 fr, dus niet goedkoop. "Kap en neusdoek" is de meest opvallende streekdracht in de fusie Kortenberg.

Afbeelding 11.

Afbeelding 12.

Afbeelding 13.

Afbeelding 14.

Afbeelding 15.

Kort na 1900 kreeg de streekdracht een heftige concurrent in de stadse mode. Velen kwamen in contact met de stadse mode of werkten in textielateliers in Brussel en bootsten de stadse dames na. De boerinnen huwden voortaan in het zwart en met een grote hoed met pluimen op. De heren droegen een gestreept pak, een das en een bolhoed en zo degradeerde de streekdracht langzamerhand tot een mode, die voorbijgestreefd was, alleen nog door oude vrouwen gedragen werd en vooral donkerkleurig werd, ik zou bijna zeggen een rouwkleding.

11. Boedellijsten uit de 18de eeuw , de jak, kazevek en rok uit de 19de eeuw

De kledij gaf in de 18de-19de eeuw de sociale status van de verschillende volksklassen weer. De staten van goed, opgesteld door de schepenbank van het Graafschap Erps, van het einde van de 18de eeuw gaven een overzicht

van de kledingtoestanden. Bij Petrus Janssens op het Hof ter Netelen te Kwerps vonden we op 4 juni 1776: "1 slaeplijf met een paar coussens, 2 corslijfen, 1 swert cappuyten met een rock, 2 stoffen rocken, 1 laeken rock, 2 neusdoecken met 1 voorschoot, 1 voorschoot met neusdoeck, 1 blauwen doek en 1 voorschoot, 16 hemden, 1 capottien, 14 on- gemaakte treckmutsen, 6 fijne doecken, 1 halsdoeck, 3 ondermutsen, 5 doecken en 1 mutse, 6 treckmutsen, 9 treckmutsen, 1 doek en 3 treckmutsen". 'Treckmutsen waren vleugelmutsen. Bij Anthoon Pionet in 'De Koning van Spanje' te Schoonaarde Erps op de Leuvensesteenweg, mijn woning, vonden we een 'slechte laeken jupon' en bij Guillaume Van Doren " een corselijf, 4 cappeljens en 1 falie'. Peter Craessaerts droeg 'één paruck' of pruik volgens de 18de eeuwse mode. Carolus Feyens had een paar zilveren gespen een zilveren 'cravatslot' zonder zijn 'silveren snuyfdoos te vergeten. De zilveren gespen verwezen naar een kniebroek. Johannes Salens had in 1779 een 'gouden rinck'. Petrus-Frans Cordemans had een zilveren sackhorlogie'.

Onder de staten van goed vonden we er één van een textielzaak terug nl. van de winkel van Petrus -Franciscus Cordemans in 1786. In deze winkel vonden we: "rode neusdoecken, zijde halsdoecken, sajetten en wollen kousen, hantschoenen, brughs ofte geperkt lijnwaerts (kant?), creppé specie van chamois, bombesijnen, grauw lijnwaarden, Argentuin lijnwaert, swerte lijnwaerde, gemeyne gestreepte flanelle geseyt pauvre dame, duyvelsterk, flanel, chamoisen, seyde stoffen, sitsen en katoenen, Frans garen, stukken lint". De leveranciers van stoffen waren meestal Brusselse kooplui, wat we konden afleiden uit de staat van schulden van de winkel Cordemans. Petrus Franciscus Cordemans had zijn winkel gebouwd op jaarschaar op grond van de Sint-Sebastiaansgilde van Erps. Het schuttershuis en de textielwinkel stonden naast de kerk van Erps.

De vrouwen in de 19de eeuw droegen meestal jak (blouse) en rok. De kazevek was een soort van loshangende vrouwenjak met mouwen en dalende tot aan de gordel. Bij de Walen was het 'cache-avec'⁽⁴⁾.

12. De voorschoot

De vrouw in Erps-Kwerps droeg zowel in de week als zondags een schort of 'voorschoot'. Daarbij past een huldedicht over een schortje of een voorschoot⁽⁵⁾:

Oma's schortje

Ik geloof niet dat onze kinderen weten wat een schortje is.

Het voornaamste gebruik van Oma's schortje was,

om haar jurk te beschermen, omdat ze er maar een paar had.

Maar ook omdat het makkelijker was, om een schortje te wassen in plaats van een jurk.

Ze gebruikte het schortje ook als pannenlappen, om de pannen van de kachel of uit de oven te halen,

het diende ook om de tranen en vuile neus van de kinderen af te vegen.

En als ze de eieren uit het kippenhok ging halen, was het schortje ook heel handig, om de eieren te dragen.

Als er visite kwam konden haar verlegen kinderen onder haar schortje schuilen.

En als het koud was kon ze haar armen er indraaien en opwarmen.

Het was ook heel geschikt om de menige zweetdruppeltjes af te vegen, als ze gebukt stond over de kachel, met koken.

Hout voor de kachel werd ook in het schortje binnen gebracht.

Uit de tuin droeg ze allerhande soorten groenten naar binnen,

En als de erwten gedopt waren gingen de schillen in het schortje.

In de herfst werd het schortje gebruikt om de appels op te rapen, die onder de bomen lagen.

Als oma onverwachts visite aan zag komen, je stond er van te kijken, hoeveel meubeltjes dat ouwe schortje nog kon stoffen, in een paar seconden.

Als het eten klaar was, ging ze naar buiten en zwaaide met haar schortje,

dan wist iedereen dat het tijd was om binnen te komen.

Het zal nog lang duren, voordat iemand uitgevonden heeft, wat voor zoveel doelen gebruikt kan worden, zoals het schortje!

Vergeet niet!! In deze tijd, zouden wij er gek van worden, te weten hoeveel bacteriën er in dat schortje zaten ..

Toch heb ik er nooit wat aan overgehouden.....of toch ????????

Liefde.

13. Plechtige communiekleden

De sociale discriminatie was duidelijk te merken aan de communiekledij. De arme kinderen waren voor de kledij voor hun plechtige communie aangewezen op het bureel van weldadigheid of kregen kosteloos hun kleding van liefdadige burgers, kloosters en gestichten; In Erps was dit het psychiatrisch Sint- Jozefsgesticht of het 'Zothuis'. Het was duidelijk te zien wie van 'den arme' gekleed was en wie niet. Waar de kinderen van de welgestelden in het chique wit waren uitgedost, droegen de kinderen uit de armere klasse gekleurde kledij. Jongens van betere families droegen een 'brassard' of witte strik, die om de mouw geknoopt was. In Meerbeek droeg Pierre Gods, de zoon van de hoofdonderwijzer, een 'brassard'.

Plechtige communiekledij voor meisjes was duur en ze werden maar één keer gebruikt. In sommige families droegen de opeenvolgende dochters hetzelfde klee. Het probleem was echter dat het klee na een tijd vergeelde afhankelijk van de stof, waaruit het klee gemaakt was. Sommigen gebruikten het klee van een familielid uit een naburige gemeente. Dat viel minder op. Met wat aanpassingen kwam alles goed en zag het plechtige communieklee er als nieuw uit. Het originele plechtige communieklee van Hilda Billast uit Steenokkerzeel uit 1953. werd het aangepaste klee van haar nicht Monique Meys uit Erps in 1960⁽⁶⁾.

14. Verbergkledij

Verbergkledij was ook bekend in Vlaams-Brabant. De bruid moest rond 1900 mollig zijn. Een schoon dikke, dan was men zeker dat ze geen tering (TBC) had. Vandaar ook het 'vals gat' voor de bruid even voor 1900. De boerinnen mochten niet bruinen. Men gebruikte lange mouwen om de armen tegen de zon te beschermen bij de boerinnen. In W.O.I werd de verbergkledij smokkelkledij. Vrouwen droegen lange jassen met zakken om boter te smokkelen. In Zaventem had men de herberg 'Tourmalet' bij Mon Campens op de Leuvensesteenweg. Vrouwen, die boter smokkelden werden in de herberg door de controleurs voor de hete kachel geplaatst zodat de boter smolt en er uitliep. Hadden de caféuitbaters er iets mee te maken? Man en vrouw werden na W.O.I vermoord. Het bleef een beruchte moord in Zaventem, die nooit opgelost werd. In W.O.II was verbergkledij belangrijk voor het verzet of de weerstand. Verbergkledij werd gebruikt voor het vervoer van documenten. Kogels werden in de meisjesrok genaaid en zo doorgesmokkeld. In de katholieke meisjespensionaten waren er speciale 'spotmouwen' voor studentinnen, die te korte mouwen droegen⁽⁷⁾.

Besluit

De boerinnen gingen naar de markt met de penderwis op het hoofd. De vleugelmuts of de trekmut werd opgevolgd door de pijpjesmuts, door het 'kappetje' en tenslotte door 'kap en neusdoek', de meest opvallende hoofdbedekking in de fusie Kortenberg. Binnenshuis was het 'witloofneusdoekske' populair. Naast de Kasjmierneusdoek werd de kapmantel of de 'cloche' gedragen. Later kwam de mode van de pelerine. Bij de plechtige communiekledij was het sociaal verschil goed zichtbaar: de rijkere in het wit, de minder begoeden gekleurd.

Noten

- (1) P.STERKENS-CIETERS. Volksklederdrachten in Vlaanderen. Antwerpen, 1935, 75 p.
H.VANNOPPEN. Streekdrachten in onze gewesten. Antwerpen - Brabant - Limburg - Oost-Vlaanderen - West-Vlaanderen (Gent, 1994, 334 p. Uitgeverij Stichting Mens en Cultuur.
H.VANNOPPEN. Van Hoed tot Ondergoed. Streekdrachten in Vlaanderen. Leuven, 2010, 322 p. Uitgave I.V.V.- Davidsfonds
H.VANNOPPEN. De streekdrachten in het aloude hertogdom Brabant - De Brabantse Folklore, 1978, nr. 217, p. 31-105, nr. 218, p. 113-175.
H.VANNOPPEN en M.RUTTEN. W.O.I, een kruispunt in het alledaagse leven of een veranderende Vlaamse samenleving. Stekene, 2018, p. 227.
H.VANNOPPEN. De mode in de Middeleeuwen en de Moderne Tijden-Curtenberg 1992-93, nrs. 1-2, p. 10-16.
H.VANNOPPEN. De mode in de 19de en de 20ste eeuw- Curtenberg, 1992-93, nrs. 1-2, p. 21-27.
H.VANNOPPEN. De identificatie van het schilderij "Het karretje" te Everberg- Curtenberg, 1992-93, nrs. 1-2, p. 28-30.
H.VANNOPPEN. Streekdrachten in Midden-Brabant tussen 1750 en 1950-Curtenberg, 1992-93, nrs. 1-2, p. 34-53.
H.VANNOPPEN. Beroepen in verband met kledij in Midden-Brabant-Curtenberg 1992-93, nrs. 1-2, p. 59-71.
H.VANNOPPEN. Hoofddeksels, "Kapsessen" en modisten in Midden-Brabant-Curtenberg, 1992-93, nrs. 1-2, p. 72-73.
H.VANNOPPEN. Het ondergoed in Midden-Brabant-Curtenberg 1992-93, nrs. 1-2, p. 76-87.
H.VANNOPPEN. "Het witloofkot 1945" en de beroepsklederdracht in de landbouwsector- Curtenberg, 1992-93, nrs. 1-2, p. 94-95.
H.VANNOPPEN. Streekdrachten, spiegel van onze volkscultuur - On s Heem, 1983, p. 38-70.
H.VANNOPPEN. Het Midden-Brabants dialectwoordenboek rond kledij: de encyclopedie van de mannenkledij-Ons Heem 2006, nr. 2, p. 2-19.
H.VANNOPPEN. Nieuw onderzoek naar streekdrachten in Vlaanderen- in Streekgebonden kleding. Onderzoek in Nederland en Vlaanderen (Volkscultuur 2, 1996), p. 23-36.
- (2) L.W.SCHUERMANS. Bijvoegsel van het Algemeen Vlaamsch Idioticon. Leuven, 1883, p. 128.
- (3) ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL. Schade revolutie 1830. Archieven wet 1 mei 1842, nr. 210 (Inventaris nr. 23).
- (4) L.W.SCHUERMANS. O.c., p. 151.
- (5) J.P. DIERICKX. Om even bij stille staan -De Veerle, 2021,nr. 3, p. 23.

- (6) H.VANNOPPEN (i.s.m. P.DEGRAEVE. D)e scholier in het basisonderwijs. Heemkundig bekeken... De scholier... ontspanning en rituelen - Heemkunde Vlaams-Brabant. Driemaandelijks contactblad, juni 2021, p. 45-49.
- (7) Interview Nelly Weynants. Kortenberg, 2019.

Illustraties

1. Melkboerin met penderwis volgens J.B. Madou
2. Vrouw Theresia Behets uit Erps-Kwerps met pijpjesmuts met brede binder omstreeks 1890
3. De familie Kakelbergs te Kwerps rond 1880. Midden moeder Elisabeth Kakelbergs-De Bruyn (1801-1890) omringd door haar drie dochters (Josephine Goedhals-Kakelbergs in Nederokkerzeel, Carlana Kakelbergs gehuwd met smid Petrus Godts te Kwerpe en Christina Kakelbergs gehuwd met koster Stroobants van Veltem) met pijpjesmutsen bedekt met een Kasjmiersjaal (Collectie Pierre Dhoore, Evere).
4. De familie Ferdinand De Greef-Maria Mafranckx uit het gehucht Balkenstraat onder Erps rond 1910. De vrouw droeg de pijpjesmuts en de Kasjmierneusdoek, de man ging burgerlijk gekleed
5. Kappenmaakster 'Nette van Nelles' (Abeloos) te Erps met haar zelfgemaakte kap (1910)
6. Melanie Rigo, gehuwd met Filip Salens rond 1910 met 'kappeke'
7. Dorothea Bols-Willems uit Erps rond 1910 met 'kappeke'
8. Het bestuur van de Congregatie van Onze -Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenis. te Erps met kappetjes. Vooraan v.l.n.r. Amelie Stroobats, Adèle Boon en Catharina Verboomen. Staande v.l.n. r. Maria-Anna De Becker, Elisa Sergijsels en Adrienne Van Messem
9. Bernardine Haesaerts, echtgenote van Louis Van Tricht te Kortenberg rond 1910 met het haar in de scheiding en 'het kappeke'
10. Adelia Van Tricht, de weduwe van August Goffeau uit het pachthof De Prins Kardinaal te Kortenberg met kappeke, wollen pelerine en voorschoot
11. Leonie De Winter, echtgenote van Sus Roeckx, met 'kap en neusdoek' rond 1900
12. De weduwe Petrus Godts-Kakelbergs met 'kap en neusdoek'
13. Trouwfoto van Sus Roeckx en Leonie De Winter te Erps-Kwerps. De bruid droeg de streekdracht 'kap en neusdoek'
14. Het echtpaar Joannes Trappeniers-Abeloos ('Wannes Top') rond 1920. De man droeg het burgerkostuum met de bolhoed en de vrouw 'kap en neusdoek'
15. Paulina Vandervorst, de echtgenote van Louis Penninckx te Everberg, met 'kap en neusdoek'

STREEKDRACHTENCOMMISSIE - SD

Leden: Henri Vannoppen (voorzitter), Etienne Vankeirsbilck, Maria Rütten

Contact: wgSD@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: bezoek tentoonstellingen, voordrachten, publicaties

Vergaderingen: niet op regelmatige tijdstippen

ARCHIVEREN

Geef ons heden ons dagelijks brood

Gert Laekeman

Onze eerste gedachten 's morgens gaan wellicht niet naar wat we zullen eten in de loop van de dag. De oorlog in Oekraïne maakt het leven duurder, en dat sneller dan verwacht. Stijgende graanprijzen en vragen over de voedselbevoorrading maken ons bewuster van het belang van de landbouw. In de archiefcollecties van IVV bevindt zich een interessant boekje over vlegeldorsen. Vertrekend van dit werkje geven we enkele beschouwingen over deze traditionele activiteit om ons geheugen op te frissen en te wijzen op het belang van de graanteelt, liefst niet te ver van huis. We knopen er meteen enkele denkoefeningen in verband met volksdanstradities aan vast.

Computerterminologie beheerst onze samenleving. Maar in hoeverre kennen we nog wat van de woordenschat uit de oogsttijd? In hoeverre begrijpen we nog volgende tekst?

Het graan staat geelrijp. Met de kippen is de pikker op. Nog voor de zon boven de kim rijst, is de 'aanzet' gedaan. Zes, zeven slagen met de pik vellen de rijpe halmen. Zij worden met de pikhaak tegen het nog staande gewas aangevleid. Dan rolt de pikker met evenveel slagen de pikhoop op en draait hem met een handige greep van pikhaak en pik om z'n as neer. Nog even een tikje tegen het voeteinde van de pikhoop en daar ligt hij netjes te wachten op de binders. Of meestal bindsters. Zij komen opdagen zodra de blakende zon de laatste dauw uit de halmen gezogen heeft. Twee aan twee pakken zij de pikhoppen vast leggen er in een vlugge beweging een band rond, wringen hem vast, wippen de schoof opzij en grijpen naar de volgende. Vóór de avondnevel valt moet al het gepikte gewas opgebonden zijn en in 'stuiken', 'hoppen' of 'mandels' staan⁽¹⁾.

Melk komt uit de tetrabrik, eieren zitten in kartonnen doosjes en brood nemen we uit de rekken. We kijken meestal niet verder dan het eindproduct wanneer het om basisvoedsel gaat. Toch gaat onder dat simpel voedsel een hele ijsberg van productietechnieken schuil. De afstand die groeide tussen de primaire landbouwsector en de dagelijkse kost, verklaart misschien ten dele de desinteresse van de maatschappij voor volksdansen die kaderen in het oogstgebeuren. Het citaat maakt melding van de 'laatste dauw'. Meteen slaan we de brug naar 'Draaiende Winden', waarin de meisjes met brede rokken het laatste vocht uit de halmen 'waaieren'. In 'Boerenkermis' zingen we: 'de boerkens smelten van vreugd'en plezier, als d'oogst is binnengereden'. Een geslaagde oogst gaf en geeft nog steeds perspectief met winterse maanden in het vooruitzicht.

Sacré en De Cort⁽²⁾ beschrijven het inhalen van het laatste graan als 'den mei inhalen' (Brabant) of 'den haan inhalen' (Vlaanderen). Heel de dorpsgemeenschap werd daarbij betrokken. De straatjongens, de meiden en de knechten zaten boven op de wagen, die versierd was met lovertakken of 'meien' en bloemen. Onder het rijden zongen ze luidkeels:

*Koekeljoeren haan,
't Laatste voer is op de baan,
Om naar huis te gaan !*

Dezelfde auteurs vermelden dat jenever rijkelijk vloeide bij het binnenrijden van de laatste kar. Er had ook een oogstmaal plaats, waarbij vooral oogstwafelen gegeten werden.

Weerom knopen we daar een aantal danstradities aan vast. 'Dans rond de Schout' ligt in de smaak, meestal als afsluiter van een optreden of repetitie. De dans wordt ook wel eens aangekondigd als 'dans rond de laatste graanschoof'. 'Oogstkoekenkermis' knoopt aan met het vermelde oogstmaal, waarbij van het eerste gemalen graan oogstkoeken werden gebakken.

Wanneer we zo'n 30 jaar gelden de 'Oogstkoekenkermis' of de 'Molenmazurka' dansten, waren vlegeldorsers onze vaste partners voor het ritmisch uitvoeren van de 'drieslag' om het ritme van de

*Een eenzame dorsvlegel
representatief voor landelijk
erfgoed (eigen foto)*

(1) Robberecht F, Schoovaerts F, Voets A, Wouters V, Thielenans K, Smout A. Vlegeldorsen Verschenen in 1985. Archiefcollectie Limburgse Volksdansgroepen, KADOC, Leuven.

(2) Sacré M, De Cort A. Volksspelen en volksvermaken in Vlaamsch België. Drukkerij Sacré - De Buyst, Merchtem 1925 pp. 245-246. Archiefcollectie Limburgse Volksdansgroepen, KADOC, Leuven.

*Vlegeldorsers aan het werk
in de schuur (illustratie
uit 'Vlegeldorsen' IVV
archieffcollecties KADOC⁽¹⁾)*

dans te beklemtonen. Tijdens ambachtenmarkten kregen we geregeld demonstraties door drie of vier vlegeldorsers. Er waren zelfs competities tussen ploegen. Het vlegeldorsen met de hand was van groot belang voor het zuiveren van het graan. Kaf van koren scheiden gebeurde in een schuur met voldoende 'tocht'.

Handpikken, handbinden en vlegeldorsen gebeurde in de 19de eeuw volledig manueel. Eén hectare koren verwerken kostte 331 arbeidsuren. Op het einde van de 20ste eeuw was de arbeidstijd al gereduceerd tot hooguit 5 uren⁽¹⁾. Het gedorst graan en de stobalen komen verwerkt uit de machine. Een vooruitgang, maar het menselijk contact met wat de akker voortbrengt valt grotendeels weg.

Nu de graanprijs met 50% is gestegen⁽³⁾ worden we ons plots bewust van voedsel als achillespees in onze huidige samenleving. Ineens beseffen we onze afhankelijkheid van transport en het feit dat we zijn vervreemd van productie en bevoorradings. Een producent in Oekraïne aan het woord: 'Vroeger betaalde ik 30 euro per ton om graan tot de havens van de Zwarte Zee te krijgen. Nu die geblokkeerd zijn, kost het tot 230 euro per ton voor de alternatieven'. De Verenigde Naties waarschuwen voor een 'orkaan van honger'.

Bij dat alles stellen we ons de vraag waarom dat graan van zo ver moet komen. Tijdens de corona crisismaanden moesten we tot onze eigen schade vaststellen dat te sterk concentreren van productie (in dat geval geneesmiddelen uit China) tot catastrofale machteloosheid leidt. Hoe is het gesteld met onze nationale landbouw?

Aanvankelijk leefden de mensen van wat ze vonden in de natuur. Korrels van wilde graansoorten verzamelen moet een hele klus geweest zijn. De korrels in de aren rijpten aanvankelijk niet allemaal tegelijk en moesten stuk voor stuk

*Tarwe of Triticum aestivum
L., een steeds kostbaarder
graangewas (Bron: Flore
Médicale, tableau XLIII, Paris,
Panckoucke Editeur 1820).*

gezocht worden tussen ander gewas. Genetische evolutie zorgde er voor dat alle korrels in de aren tegelijk gingen rijpen. Dat vergemakkelijkte het verzamelen aanzienlijk. De mensen kauwden de graankorrels om ze verteerbaar te maken. Zo'n 6500 jaar geleden evolueerde de samenleving naar een meer sedentair bestaan. Tarwe moest niet langer in het wild worden gezocht, maar kon geoogst worden in grotere hoeveelheden⁽¹⁾⁽⁴⁾.

Een studie van 2014 door het Waalse Centrum voor Landbouwonderzoek geeft aan dat de Belgische molens minder dan 10% tarwe uit ons land gebruiken. Wisselende klimatologische omstandigheden, onzekere rendabiliteit en de heterogene aard van de graanvelden maken het telen van graan minder aantrekkelijk in eigen streek⁽⁵⁾. Graanleveranciers voor ons brood zijn vooral Frankrijk en Duitsland. Oekraïne levert ook graan, maar in mindere mate. Zoals eerder vermeld, staat de prijs van tarwe wereldwijd onder druk, door de huidige politieke instabiliteit. Op dit moment stijgt de belangstelling voor lokaal geteelde granen. Tarwe blijft de meest verbouwde graansoort, maar er bestaat hernieuwde interesse voor de zogenoemde 'oude granen', zoals spelt⁽⁶⁾.

En daarmee zijn we weer aan het begin van ons verhaal. Onbekend is onbemand. Laten we hopen dat met de bekommernis voor de herkomst en productie van voedsel, er meer belangstelling en respect komt voor wat de landbouw in onze onmiddellijke omgeving kan betekenen. Dat kan ook volkskunsttradities in verband met het oogstgebeuren ten goede komen. Het wordt dus kijken naar de akkers rondom ons en duimen voor een vruchtbare zomer!

(3) De Greef A. Voedselcrisis. Graan exporteren uit land in oorlog is 'logistieke hel'. De Standaard Maandag 30 mei 2022.

(4) Brood & Gezondheid be: <https://www.broodengezondheid.be/over-brood/geschiedenis/> : geraadpleegd op 4 juni 2022.

(5) Centre Wallon de Recherches agronomiques. Etat des lieux des flux céréalières en Wallonie selon différentes filières d'utilisation. Revue Biotechnologie, Agronomie, Société et Environnement 2014; 18 (2): 81-192.

(6) Brood & Gezondheid be: <https://www.broodengezondheid.be/faq/ingredienten-in-brood/waar-komt-het-graan-vandaan-dat-gebruikt-wordt-voor-ons-brood/> geraadpleegd op 4 juni 2022.

WERKGROEP ARCHIVEREN - AR

Leden: Stefaan Haesen (voorzitter), Johan Lambrechts en Gert Laekeman

Contact: wgAR@instituutvlaamsevolkskunst.be

Activiteiten: inventarisatie en beheer AiB, werving en opvolging

Vergaderingen: tweemaandelijks

INTERVIEW

Interfolklore en IVV: een gesprek met Piet en Frieda Walravens

Een bericht in het Belgisch Staatsblad-Moniteur Belge van 29 oktober 2021 trekt de aandacht: Interfolklore Vlaanderen vzw kondigt aan dat de leden van de vzw met eenparigheid van stemmen beslissen om de vzw te ontbinden en te vereffen in één akte aangezien zij ophoudt haar activiteiten verder te ontplooiën. Uit een staat van de activa en passiva van de vzw blijkt dat de vereniging geen schulden heeft ten aanzien van leden of derden en dat het resterend netto-actief overgedragen wordt aan het Instituut voor Vlaamse Volkskunst IVV vzw.

Voor de jongere volkskunstliefhebbers is de vereniging *Interfolklore Vlaanderen*, Vereniging ter bevordering van de Vlaamse Volkscultuur door Beoefening en Ontmoetingen vzw, misschien een nietszeggend begrip. Voor de oudere generaties een welbekende naam, en zeker dan voor de leden van de volkskunstgroepen die niet aangesloten waren bij een van de overkoepelende organisaties als VDCV, VVKB...

Volkskunst wil daarom nog eens de aandacht trekken op deze 'pioniersbeweging' en trekt daarvoor naar Piet Walravens, de laatste voorzitter.

De afspraak is vrijdagmiddag 29 april. Misschien niet de best geschikte datum zo net voor het 1-meiweekeinde. Het zal druk zijn op de autowegen rond Brussel. Vooral richting kust. Maar dat dit richting huize Walravens in het Pajottenland, de rijke gouw van ons Brabantse land met zijn welige tuin in het voorjaar, ook zo zou zijn ... dat was toch een verrassing. Gert kan er van meespreken.

Piet en Interfolklore

Piet's verhaal begint op het einde van de vijftiger jaren van vorige eeuw, na de wereldtentoonstelling. De oorlog is voorbij, de moeilijke naoorlogse periode ook. De volksdans beleeft op dat ogenblik in gans Europa een revival, ook in Vlaanderen. Een grote stimulans ging uit van de Wereldtentoonstelling 1958 en van het Volksdansfestival in Schoten dat in diezelfde periode ontstond. Vlaanderen maakt kennis met spectaculaire vreemde culturen en met volksdansoptredens van een bijna ongenaakbare kwaliteit en schoonheid.

Sieg Verbeelen, een van de grote voortrekkers van dit festival, droomt van Vlaamse volkskunstgroepen die ook hun mannetje kunnen staan op internationale festivals. In die periode wordt in Sint-Ulrikskapelle de volksdansgroep Pajottenland gesticht. Piet is erbij, net als Joris Lehouck. Joris heeft een dochter: Frieda. Op dat ogenblik nog te jong om te mogen volksdansen. 18 jaar moest je in die periode immers zijn. Daar werd niet van afgeweken. Enkele jaren later volgt ze vaders sporen in de dans en sluit ze aan bij Pajottenland ... en leert ze Piet kennen. Vanaf dan zijn de namen Piet en Frieda niet meer weg te denken in het Vlaamse volksdansmilieu.

Maar keren we terug naar Sieg Verbeelen. Sieg was lid van een Europese beweging 'Interfolklore'. Deze vereniging wou 'de volkskunsten en culturen van verschillende landen promoten en dichterbij elkaar brengen'. Om het

niveau van de danskwaliteit naar een hoger niveau brengen, organiseert Interfolklore studiedagen. Ze brengt volksdansgroepen samen en leert hen een optimaal podiumgebruik tijdens optredens, ze legt de nadruk op een verzorgde historisch verantwoorde kledij. Zo kunnen de toeschouwers beter genieten van de mooie dansen en meeslepende muziek.

Daar bestaat in Vlaanderen een grote nood aan. Sieg richt daarom, binnen het kader van deze Europese vereniging, Interfolklore België op. Hij zoekt en vindt hiervoor zelfstandige 'podiumgroepen' die niet aan federaties gebonden zijn. Zowel Vlaamse als Waalse groepen sluiten zich aan. Voorwaarde is wel dat ze Vlaamse en Waalse programma's kunnen brengen. Er ontstaan zo warme contacten tussen deze groepen. Limburgse groepen ontbreken. want daar was de Vereniging voor Limburgse Volkskunstgroepen (VLVG) actief.

Interfolklore België krijgt echter geen steun van de overheid. Die erkent enkel VVKB en de socialistische volksdansgroepen. Voor de financiering van haar werking zorgen de ledenbijdragen en de organisatie van studiedagen en dansdagen.

In ons land heeft de politiek echter invloed op de culturele verenigingen. De roep naar federalisering wordt steeds groter. In 1980 vindt de tweede staatshervorming plaats: Vlaanderen krijgt culturele autonomie. In datzelfde jaar komt er een eerste decreet over de 'amateuristische kunstbeoefening'. Interfolklore kan nu subsidies aanvragen. Dit op basis van haar werking die onder andere bestaat uit kwalitatieve begeleiding, cursussen, georganiseerde dansdagen en deelname aan buitenlandse festivals. In 1982 wordt noodgedwongen afscheid genomen van de Waalse groepen. Interfolklore Vlaanderen vzw wordt opgericht.

Worden hiermee de contacten tussen de twee landsgroepen verbroken? Helemaal niet! De aangesloten groepen blijven de bestaande contacten onderhouden. Officieel blijven ze mekaar ontmoeten in de werking van CIOFF België. Het 'Centre International des Organisateurs des Festivals Folkloriques' is een wereldwijde organisatie – onder de auspiciën van de UNESCO – die zich door het inrichten van festivals inzet 'voor de bekendmaking en verspreiding van de internationale folklore en cultuur, gericht op vrede en geweldloosheid.' Ook nu nog ontmoeten de Vlaamse en Franstalige groepen mekaar nog eenmaal per jaar. Omwille van de culturele autonomie werd CIOFF Vlaanderen opgericht.

Maar culturele autonomie heeft uiteraard gevolgen en verplichtingen voor de werking van de Vlaamse volkskunstgroepen. Vanuit de overheid kwam de vraag zoveel mogelijk landelijk te werken. In 1991 volgt een tweede decreet amateurskunsten dat alleen overkoepelende organisaties van structurele middelen voorziet. Om subsidies te blijven krijgen zoekt Interfolklore toenadering met de Limburgse volksdansgroepen. De gesprekken zijn vruchtbaar en op 14 juni 1991 richten de beheerders van Interfolklore-Vlaanderen en de van de Vereniging voor Limburgse Volkskunstgroepen (VLVG) de Vlaamse Volkskunstgemeenschap vzw. (VVG) op.

Interfolklore-Vlaanderen houdt in feite op te bestaan. Toch beslist men nog zijn identiteit en kassa te bewaren voor het geval de samenwerking niet zou lukken.

Minister Bert Anciaux vaardigt in 2000 een nieuw decreet uit dat een verdere concentratie binnen de amateurskunsten nastreeft. Danspunt wordt de enige door de Vlaamse overheid erkende en gesubsidieerde organisatie voor amateurskunsten binnen de discipline dans. De nog bestaande federaties VVG, LVDB en VVKB moeten officieel hun identiteit opgeven en deel uitmaken van Danspunt.

Voor de volkskunstwereld was dit een nefaste beslissing. Wat VVG (en de andere volkskunstfederaties) niet gedacht hadden, was dat de minister voorzien had dat die nieuwe organisatie Danspunt ook het huis zou worden van alle amateurorganisaties die met dansen te maken hadden. Niet alleen met volksdansen maar ook met alle andere vormen van dansen. Deze verscheidenheid is enorm uitgebreid en dan verbaast het niet dat jaar na jaar de folkloregroepen en Vlaamse volkskunstgroepen een kleine minderheid werden in die 'grote taart' van dansvormen.

En er is nog een ander zeer groot verschil. Als we de twee strekkingen van dans met mekaar vergelijken ligt dit niet zozeer in de aard van de dansen, maar wel op de manier waarop er gewerkt wordt. Volkskunst berust volledig op vrijwilligerswerk. De andere dansvormen werken heel wat meer met professionele mensen en dansscholen. Omdat er in Danspunt geen onderscheid gemaakt wordt tussen de organisaties in dans die werken met vrijwilligers en de organisaties die werken met professionelen, ontstond er een spanningsveld. Dit geldt zeker voor de zo belangrijke opleiding en scholing.

Het gevolg laat zich raden. VVKB en VVG, die na de fusie met Danspunt als niet erkende verenigingen een sluimerend bestaan leidden, trekken zich terug uit Danspunt. De VVKB herstart zijn vroegere activiteiten en VVG wil dat ook doen. Ze vraagt erkenning aan op het erfgoeddecreet Dit wordt afgewezen. De grote complementariteit met de bestaande werking van het toen nog erkende Instituut voor Vlaamse Volkskunst (IVV) is de reden van de weigering.

Complementair waren ze zeker: Interfolklore/VVG waren gericht op uitvoering en niet op onderzoek. Daar was IVV de geschikte partner voor. VVG stopt dan met zijn werking. Interfolklore blijft nog een tijd bestaan

Uiteindelijk vonden onderzoek (IVV) en uitvoering (Interfolklore) mekaar. Dit werd bekrachtigd in het Belgisch Staatsblad-Moniteur Belge van 29 oktober 2021: Interfolklore Vlaanderen vzw stopt met haar activiteiten en draagt haar netto-actief over aan het Instituut voor Vlaamse Volkskunst IVV vzw.

IVV verbindt zich ertoe onderzoek en uitvoering te combineren. Het was daarmee al begonnen met de organisatie van themadagen als 'kinderdansen' en 'kledij'.

Piet en Pajottenland

De jaren 50 waren in Vlaanderen een vruchtbare periode voor het ontstaan van volksdansgroepen, ook in het Pajottenland. Tijdens de Wereldtentoonstelling van 1958 keken de mensen met verbazing naar de Oost-Europese groepen. Ook zo in Dilbeek waar de bakker, die tevens schepen was, tijdens zijn dagelijkse ronde de mensen uitnodigde op een zondagmiddag na de mis in het patronaat waar een volksdansgroep zou opgericht worden. 'Wat die Oost-Europeanen kunnen, dat moet hier toch ook mogelijk zijn!' Piet Walravens gaat er naar toe en is onmiddellijk bereid mee te werken, niet alleen als danser, maar hij neemt zelfs de taak van penningmeester op zich.

In de statuten stelt men dat het promoten van Vlaamse volkskunst een van de belangrijkste doelstellingen is. En promoten wil zeggen: met de dansen naar buiten komen en ze in een aangenaam spektakel tonen aan de mensen. Suites rond bepaalde thema's vervangen de gewone opeenvolging van dansen. De groep creëert ook nieuwe dansen. De voorwaarde hiervoor? De muziek en de danspassen en figuren moeten behoren tot de Vlaamse traditie. Twee van hun eigen creaties stellen het eigen Pajottenland in de kijker: de Pajotse en de Hoppedans.

Daar hoort ook een eigen kledij bij, uit de streek van het Pajottenland. Jan Verbesselt helpt hierbij. Jan was niet alleen conservator in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Brusselse Jubelpark, maar als historicus had hij een zeer grote interesse voor volkskunde: schuttersgilden, oude gebruiken, volksdansen...

In 1962 is het zover. Pajottenland is klaar voor een eerste festival. Door de bemiddeling van Verbesselt trekt de groep naar Cannes en Nice. Als opwarmertje en allereerste kennismaking met het buitenland was er al een uitwisseling met een groep uit de Elzas.

Cannes en Nice was de eerste buitenlandse reis van een indrukwekkende lijst. Pajottenland trekt de wereld rond om te doen wat in de statuten staat: Vlaamse volkskunst tonen en promoten. In veertien Europese landen - van het Zweedse Kalmar in het noorden tot de Azoren in het diepe zuiden, van Cobh en County Laoise in het Ierse Westen tot Hongarije en Cehu Silvaniei in Roemenië en het Oosten - genieten de toeschouwers van onze dansen, vendelspelen en muziekjes.

Viermaal verlaat Pajottenland de Europese grenzen. Het festival 'Chez les Cousins' in het Canadese : Montreal liet bij de deelnemers een grote indruk na. Tweemaal wordt de Verenigde Staten bezocht: in Rexburg en St. George. Het verst van huis dansen ze in Franschhoek, een deelgemeente van Stellenbosch. Stellenbosch is een zusterstad van Dilbeek. Dat ze midden de Zuid-Afrikaanse wijnstreek ligt en dat in Franschhoek de beste Zuid-Afrikaanse restaurants te vinden zijn, vertelt Piet er niet bij. Bewust? Onbewust? Hij vertelt wel dat daar ook plakkerskampen zijn waarvoor door Dilbeek hulpprojecten opgezet worden. Een optreden en samendans in dat plakkerskamp laat onvergetelijke indrukken na.

'Niemand is sant in eigen land' geldt niet voor Pajottenland. Op de festivals van Schoten en Edegem is de groep een graaggeziene gast. En van bij het prille begin al sluit Pajottenland zich aan bij Interfolklore. Eenmaal verzorgt Pajottenland samen met Herman Dewit en 't Kliekse een programma met volkskunst op de Vlaamse televisie. Een unieke prestatie toch want de media hebben helemaal geen aandacht voor onze eigen volkskunst. Waarom? Ongelooflijk maar waar: sommige politieke strekkingen leggen, meer dan zeventig jaar na de tweede wereldoorlog, nog altijd een verband tussen volksdansen en collaboratie.

In tegenstelling met vele andere landen wordt de Vlaamse volkskunst in het onderwijs genegeerd. Dat dit geen understatement is, heb ik zelf kunnen vaststellen. Toen mijn familie drie jaar lang in Ierland verbleef wegens mijn werk leerden mijn drie dochters op school Ierse liedjes en dansen. Of ze nu nog, na veertig jaar, die typisch kaarsrechte danshouding en de snelle tappasje nog kennen betwijfel ik. Maar de liefde voor de Ierse kunst hebben ze nog altijd. Dit in tegenstelling met hun eigen kinderen die geen enkel Vlaams liedje leerden op school. Volkskunst is hen totaal onbekend.

Volkskunst is in ons land tijdens officiële plechtigheden volledig onbekend. Dit in tegenstelling met vele andere landen waar landen op die gelegenheden en recepties steeds een vleugje volksmuziek te horen is. Piet zegt dit kernachtig en een beetje cynisch toch als volgt: 'Heb jij ooit al tijdens een receptie op het paleis bijvoorbeeld ter gelegenheid van sportieve prestaties één koppel gezien in een streekdracht? Wat daarvan de oorzaak is? Ik weet het niet.'

Ondertussen hebben Piet en Frieda de fakkel van voorzitter en dansleidster van Pajottenland doorgegeven aan een nieuwe generatie jongeren. Die hebben het niet gemakkelijk. Het aanbod van ontspanningsmogelijkheden is quasi onbeperkt. Het is moeilijk om jonge mensen enthousiast te maken voor de Vlaamse traditionele dansen. Het zoeken naar manieren om volksdansen als hip en modern voor te stellen aan de jongeren is een hele uitdaging. De nieuwe dansleiding is er al wel in geslaagd de jongeren zeer zwierig te laten dansen. We duimen dat ze de moed niet laten zaken en volhouden.

De seniorenwerking van Pajottenland daarentegen bestaat en bloeit nog. De wekelijkse repetities worden goed bijgewoond. Optredens? Laat ze maar komen!. Ze staan er steeds klaar voor. Covid was een moeilijke tijd voor hen. Na de verplichte onderbreking werd er terug begonnen met dansen voor 'alleenstaanden'. Stilaan is hier ook het normale leven zich aan het herpakken. In DAMUZA vinden verschillende senioren groepen mekaar, DAMUZA trekt aan en werkt inspirerend. Want groepen hebben nieuw materiaal nodig. Weekends waarin volksdansen aangeleerd worden kennen veel succes.

En nu?

Al hebben Piet en Frieda geen volksdansenverantwoordelijkheid meer, toch hebben zij nog altijd interesse over wat reilt en zeilt in de volkskunstwereld.

Over de festivals bijvoorbeeld. Er waren zeer veel festivals in Vlaanderen, misschien wel te veel. Om de kwaliteit ervan te behouden zou er meer samenwerking moeten bestaan. Niet zozeer om de buitenlandse groepen van het ene naar het volgende Vlaamse festival te sturen. Het zou de groepen die zwakker uit de covidperiode gekomen zijn, helpen om het publiek representatieve en hoogstaande programma's te brengen met kwaliteitsdansen en -muziek. Zelfs samenwerken om naar buitenlandse festivals te trekken zou zin hebben.

Zo zijn we weer bij het begin van het interview en de reden van de stichting van Interfolklore gekomen: Om de danskwaliteit naar een hoger niveau brengen organiseert Interfolklore studiedagen en brengt ze volksdansgroepen samen voor een beter podiumgebruik, verzorgde verantwoorde kledij, mooie dansen en meeslepende muziek.

Hier is een taak weggelegd voor IVV. Sinds Interfolklore haar netto-actief overgemaakt heeft beschikt IVV over bijkomende middelen om onderzoek en uitvoering te combineren. Het was daarmee al begonnen met de organisatie van themadagen als 'kinderdansen' en 'kledij'. Hoe dat verder moet zal de toekomst uitwijzen. Er is reeds een eerste vruchtbaar gesprek geweest tussen mensen van IVV en afgevaardigden van 'Interfolklogroepen'. (zie het verslag hierover elders in dit nummer)

I have a dream

Gelukkig hebben senioren nog dromen. Er zijn er die uitkomen en er zijn er waarbij ze tot zichzelf zeggen: neen, niet doen!

Ook Piet heeft zo een droom. Wij zeggen hierbij tot Piet: neen, niet stoppen, Doen.

Zijn droom : nog een eens suite maken met dansen en muziek over Brussel en de Brusselse folklore.

Op het Leuvense Paasfestival werd hiervan al een eerste dans gedemonstreerd: de Kadril van Brussel.

Wij kijken uit naar het vervolg van de suite...

Johan Lambrechts en Gert Laekeman

VOLKSGEBRUIKEN

Huwelijksgebruiken - De drie Tobiasnachten... of het verhaal van Tobias in het Oude Testament, van de middeleeuwse onthoudingsverplichtingen en dispensaties, van een schilderij van Jan Steen en van de 'farcen' rond het huwelijksbed in Vlaanderen in de 20ste eeuw

Dr. Henri Vannoppen

1. Het verhaal uit het Oude Testament of het boek Tobias

Volgens katholieken en orthodoxen is Tobias een deuterocanoniek boek. Het boek behoort niet tot de Hebreeuwse bijbel. Het werd in tweede instantie in de canon van de bijbel opgenomen, van daar deuterio (2 in het Grieks). Het behoort dus niet tot de Hebreeuwse canon maar wel tot de Griekse canon. Tobias is een enig voorbeeld van een legende in de bijbel. De protestanten zien het als een apocrief geschrift, geen deel van de bijbel. Kerkvader Hiëronymus nam het boek op in de Vulgaat en benadrukte het verhaal.

Het verhaal vertellen we kort. Tobias de Oudere stamde uit het Tienstammenrijk en werd in 721 V.C. in ballingschap meegevoerd door de Assyriërs naar Ninive. Tobias de Oudere was getrouwd met Anna. Hij begroef de lijken van Joodse mensen. Hij werd blind en zond zijn zoon Tobias de Jongere naar Rages in Medië om een oude schuld in te vorderen bij Gabaël. Tobias de Jongere kreeg op reis een metgezel: de aartsengel Rafaël. Bij de Tigris werd Tobias de Jongere aangevallen door een grote vis. Rafaël gaf hem de raad deze te vangen en het hart, de gal en de lever van de vis bij te houden als geneesmiddel. Op zijn reisweg ontmoet Tobias de Jongere in Ekbatana Raguël, een bloedverwant, zijn vrouw Anna en zijn dochter Sara. Ze stond reeds 7 maal op het punt van te trouwen. Maar haar 7 mannen werden gedood voor de ontmaagding van Sara door de duivel Asmodeüs. Tobias de Jongere is de 8ste kandidaat. Zijn toekomstige schoonvader Raguël vertrouwde het niet en liet reeds bij voorbaat een graf delven voor Tobias de Jongere. Maar Rafaël is de reddende engel. Hij gaf Tobias de Jongere één goede raad in Tobias 6/16-18:

Toen sprak de engel Rafaël tot hem. Luister eens naar mij; ik zal u uitleggen, over wie de duivel macht kan hebben. De boze geest heeft macht over hen, die zo het huwelijksleven beginnen, dat ze God buiten hun hart en geest verbannen en enkel zinnelust zoeken zoals een paard of een muilezel zonder verstand, maar als gij met haar trouwt en haar kamer betreedt, moet ge u drie dagen lang haar ontzeggen en slechts met haar bidden.

Tobias de Jongere sprak tot Sara in Tobias 8/4-5:

Daarna richtte Tobias zich tot het meisje, en sprak tot haar: Sara sta op, we moeten vandaag, morgen en overmorgen tot God blijven bidden. Deze drie nachten blijven we verbonden met God, eerst als de derde nacht voorbij is, zullen we ons huwelijksleven beginnen. We zijn immers kinderen der heiligen en kunnen dus het huwelijk niet beginnen als de heidenen, die God niet kennen.

Alleen de Latijnse vertaling sprak van drie nachten vandaar de drie Tobiasnachten. De andere teksten spraken van slechts één nacht, waarin na het verbranden van het hart en de lever van de vis die Tobias de Jongere in de Tigris gevangen had en na het gebed van beiden alle gevaar geweken zal zijn. En Tobias overleefde de ontmaagding van Sara.

Tobias de Jongere genas de blindheid van zijn vader met de gal van de vis, die hij samen met Rafaël gevangen

Afbeelding 1.

had in de Tigris. Tobias de Oudere werd 102 jaar en werd met alle eer in Ninive begraven⁽¹⁾.

2. De Tobiasnachten in de middeleeuwen en de dispensaties

In de middeleeuwen werd sterk de nadruk gelegd op de Tobiasnachten. In Van Dale kregen we een degelijke definitie: "Tobiasnacht: benaming voor de reeks nachten van onthouding na het huwelijk, in de Middeleeuwen door de kerk voorgeschreven". De katholieke kerk stond wantrouwig tegenover de lustgevoelens waarmee seksuele contacten tussen man en vrouw gepaard gingen. Genot was een gevaar, een dagelijkse zonde. De duivel zat er achter.

Een voorbeeld van een huwelijksceremonie uit Groenland. Op 16 september 1408 huwden in de kerk van Hualsey Torstein Olavsson en Sigrid Bjornsdatter. De priester zegende het huwelijksbed om daarbij de duivel uit te drijven. Hij gaf het echtpaar de raad om drie nachten na het huwelijk geen lichamelijke vereniging te hebben. Dat waren de 'wachtnachten'. De eerste zondag na de bruiloft moest de bruid kaarsen offeren aan het altaar. Zo werd ze gereinigd van de vleeselijke lust, die haar lichaam had getroffen. De bruidegom gaf haar dan linnen voor de hoofdbedekking. Nu was de bruid een getrouwde vrouw. De hoofdbedekking was er het bewijs van⁽²⁾.

3. 'De Tobiasnacht' van Jan Steen

Jan Steen (1626-1679) schilderde de 'Tobiasnacht' in 1660. Het schilderij werd ooit in twee gesneden. In de Collectie Jacques Goudstikker te Amsterdam had men een jong stel geknield bij een hemelbed en in het Museum Bredius in Den Haag had men een engel, die een soort draak met een ketting vasthield. Beide delen werden in 1996 verenigd en grondig gerestaureerd. Het schilderij kwam dan terecht in het Museum Bredius. Op het schilderij boeit Rafaël de demon, voorgesteld als een kleine draak, met een ketting bij het bruidsbed van Tobias en Sara. Tobias en Sara zijn in gebed bij hun huwelijksbed Tobias' reistas ligt op de grond. Engeltjes zitten of vliegen rond het huwelijksbed.

Wie de Tobiasnachten wou overslaan moest in Frankrijk een dispensatie aanvragen. Mits de nodige betaling aan de bisschop werd deze toegestaan. Ook in latere eeuwen vroeg men aan strenge katholieken om de 1ste of de eerste 3 nachten na het huwelijk in kuisheid door te brengen. Ook in de volkse praktijken bleven daar sporen van. De gemeenschap wou verhinderen dat het bruidspaar het huwelijksbed zou bereiken.

4. De bedplanken gedeeltelijk doorgezaagd in Limburg

In Limburg omschreef men het als 'farcen' rond het huwelijksbed. Jonggehuwden waren er het slachtoffer van. Lakens werden aan elkaar geknoopt. Roskamsel of netelen werden in het bruidsbed gelegd. Uitzonderlijk werden de bedplanken gedeeltelijk doorgezaagd zodat het bruidspaar door het bed viel. Sommigen in Limburg beweerden dat wie het eerst het huwelijksbed betrad ook als eerste zou sterven. Gelukkig namen de meesten dit niet erg serieus⁽³⁾. Eén zaak was zeker: het bruidsbed mocht nooit met de voeten naar de deur staan. Dit was de richting om snel in de kerk te geraken voor de begrafenis of een vlotte dood te sterven. Voor de doden moest in Brabant het omgekeerde gebeuren. De kist moest eerst met de voeten door de voordeur gaan zodat de ziel niet meer zou terugkomen om in het huis te spoken. Ik heb mijn vader als schijnwerker en kistenmaker in Erps-Kwerps dit nog dikwijls horen vertellen. Dat was een ongeschreven wet.

Afbeelding 2.

5. De pannen van het dak om in te breken in Kampenhout

In Kampenhout (Vlaams-Brabant) was het huis binnendringen en de ganse huishoudelijke inrichting het onderste boven keren bij een bruiloft een normale situatie. Een bruidegom in de parochie Relst onder Kampenhout, die dikwijls geholpen had bij deze volkse tradities, vreesde het ergste bij zijn huwelijk. Hij had als voorzorg zijn deuren en vensters gebarricadeerd. Maar dat was zonder de vrienden gerekend. Dezen waren op het dak geklauterd en hadden een reeks pannen weggenomen zodat er een opening kwam. Alle inboedel, kachel inbegrepen, was verhuisd van de keuken naar de kelder. Een de dakpannen werden opnieuw mooi op het dak gelegd. De meubelen waren uiteen gevezen. 'Poets wederom poets' of waren het hindernissen om het huwelijksbed niet te bereiken⁽⁴⁾.

6. De kastrollen en het huisgerief van de drukker van Kampenhout stonden op het dak

Toen de drukker van Kampenhout huwde werden de huisraad en de kastrollen op het dak van de drukkerij geplaatst. Op andere plaatsen werden 2 of 3 bellen onder de ressort van het bed geplaatst.

Soms werd het bed uit elkaar gehaald en na 8 dagen viel het bruidspaar door het bed. Op andere plaatsen werden

alle lampen uitgevezen en alles was donker zodat het bruidspaar niet gemakkelijk het huwelijksbed kon bereiken. Wanneer de sleutels weggenomen waren, werd alles potdicht gemaakt en zo kon het bruidspaar ook niet het bruidsbed bereiken. Soms werd ook 'patatenbloem' (aardappelbloem) tussen de lakens gestrooid. Het bruidspaar voelde niets, maar kwam wel 's morgens met witte haren uit de bedstee⁽⁵⁾.

7. Een grote bel onder het bed en zelfs geen bed in Steenokkerzeel

In Steenokkerzeel werd het huwelijksbed uit elkaar gedaan. De enige oplossing voor het bruidspaar: slapen in het stro op de tas. In 1924 huwde Leopold De Kerf te Steenokkerzeel. Men bond een grote bel onder het huwelijksbed. Deze heeft een kwartier lang gebeld⁽⁶⁾.

Afbeelding 3.

8. De Brabançonne voor het bruidspaar in het huwelijksbed in Erps-Kwerps

In Erps huwde Alfons Veugelen met Marie Hermans. Hij was lid van de fanfare. De fanfareleden drongen het huis binnen. Toen het bruidspaar het bruidsbed betrad, speelde de fanfare op de zolder van hun woning 'De Brabançonne'. In Erps durfde men ook paardenharen in het bed leggen, in Meerbeek strooide men erwten en bloem tussen de lakens⁽⁷⁾.

9. De schapenkop in het huwelijksbed te Beisem

In 1930 werd een schaap geslacht bij een huwelijk. De vrienden van het bruidspaar plaatsten de schapenkop op een stok. De stok werd vastgebonden in het bed tussen 2 oorkussens. Toen het bruidspaar het bed betrad kwam de schapenkop omhoog⁽⁸⁾.

10. Drie dagen zoeken naar een bed in Kwerps

In 1930 trouwde een echtpaar in de Vissegatstraat te Kwerps. Alles verliep vreedzaam, maar het huwelijksbed was zoek. Volgens de burens hebben ze 3 dagen naar het bed gezocht en het gelukkig dan ook gevonden⁽⁹⁾.

11. Een omgekeerde ressort te Lelieboomgaarden onder Erps-Kwerps

Op het gehucht Lelieboomgaarden hadden vrienden de ressort van het huwelijksbed omgekeerd. Gevolg: de pasgehuwden konden schommelen in hun bed. Oude ressorts rondten erg af van het midden naar de zijanten. Vandaar het schommeleffect⁽¹⁰⁾.

12. Straffe toeren tegen het inbreken in Erps-Kwerps

Een bruidegom in de omgeving van de Peperstraat en de Nederokkerzeelse steenweg te Erps vertrouwde het niet. Hij had alle deuren en vensters dicht geklopt met houten planken tegen de poetsen of huwelijksgrappen. Heel veel werk. We weten niet of er ingebroken werd⁽¹¹⁾.

13. Nood aan een glazenmaker op het gehucht Curegem onder Erps

Rond 1930 was er een huwelijk op het gehucht Curegem onder Erps.

De bruidegom pochte dat niemand zijn woonst zou betreden. Een vriend glazenmaker besliste er anders over. Hij bracht een ruit mee om eventueel een gesneuveld exemplaar te vervangen. Men brak binnen. Alles werd

buitengezet. Grote ontreddeering bij het bruidspaar. De bruidegom begreep er niets van. Er was zelfs geen venster geopend⁽¹²⁾!

14. Huwelijk bij landbouwers te Nederokkerzeel

Bij het huwelijk van een landbouwer in Nederokkerzeel rond 1960 werden alle karren en het alaam voor de deur gezet. De ploeg, de machines en ander landbouwmateriaal stond voor de deur.

Ook in Kwerps kwam dit geregeld voor bij het huwelijk van witlooftelers. In 1975 en 1978 werden nog bij het huwelijk van witloofboeren alle landbouwmateriaal van de hoeve op de straat gezet. Stapels witloofbakken werden toen buitengezet. Witloofblaadjes en andere rommel waren er ook bij⁽¹³⁾.

15. Een 'nieuwe kledingwinkel' in de Kouterstraat te Erps-Kwerps

In 1965 trouwde een koppel, dat zijn woning had in de Kouterstraat te Kwerps. Alle klederen werden aan koorden omhoog gehangen voor de ramen. De gendarmes (de rijkswacht) reden voorbij de woning en dachten dat er een nieuwe winkel begonnen was⁽¹⁴⁾.

16. Modernisering bij het inbreken

Het huis behangen met ballonnetjes kwam veel voor. Het gebeurde ook dat alle ballonnetjes ontploften wanneer het bruidspaar de huwelijkskamer betrad. Soms schoot zelfs de platendraaier in gang⁽¹⁵⁾. In Zaventem werd zelfs de voordeur van de woning van het bruidspaar dichtgemetseld in de jaren 1980-1990.

In 1974 las men in de Dorpsstraat (nu Kwerpsebaan) te Kwerps op het huis van een nieuw bruidspaar "S.s.s.; !!! Juist getrouwd" Dat was nog rustig. In 1980 waren vrouwenbroeken en vooral de fameuze snelzeikers van de grootmoeders het ideaal materiaal om de woning van een bruidspaar te versieren in de Kouterstraat te Kwerps. De tekst was licht voyeuristisch "Laat ze slapen. We zullen wel gapen".

In 1983 werd te Perk bij een huwelijk de nodige afval voor het huis van het bruidspaar gekipt om de toegang te beletten. De tekst gaf de reden 'Gesloten wegens huwelijkswerk'.

17. Vendetta op zijn Vlaams in 1978

In 1978 werd alles buitengezet bij een bruidspaar in Kwerps. De pers was er als de kippen bij. 'Het Laatste Nieuws' van 6 september 1978 had het over 'Vendetta op zijn Vlaams'. De rommel, de groenten, de aardappelen en het witloof lagen op de stoep volgens het verslag. De bruid kreeg een zenuwinzinking en kwam in het ziekenhuis terecht. De rijkswacht werd er bij geroepen. Zij zag het als een wraakactie, een 'vendetta op zijn Vlaams'. Ook 'Het Nieuwsblad' van 6 september 1978 bracht het nieuws met de titel 'Bruid krijgt zenuwinzinking'. Volgens het artikel kwam de bruid in het ziekenhuis terecht en de bruidegom stapte naar de rijkswacht. De rijkswachters wisten niet of

Afbeelding 4.

Afbeelding 5.

Afbeelding 6.

het een grap of een wraakactie was. Het volgend jaar werden de feiten uitgebeeld op een stoetwagen met de Schoonaardefeesten te Erps-Kwerps.

18. Het huwelijk in 1980

Ikzelf, Erps-Kwerpsenaar, trouwde met Greta Schroven uit Kortenberg op 29 maart 1980. In 't Reklaamblad van 20 maart 1980 las men het volgend bericht:

Wie kan hem helpen?

Kultuur-historicus (28 jaar) verwacht uw medewerking bij het bijeenbrengen van gegevens over de geschiedenis van de diverse aspecten van het 'Echtelijk leven in Midden-Brabant'. Zich wenden voor 29 maart bij Henri Vannoppen Weebroekweg, 2, Erps-Kwerps.

De rekening van de publiciteit werd natuurlijk naar het bruidspaar gestuurd. En er kwam heel wat reactie. Massa's seksboekjes, liefdesromannetjes bekend als stationsromannetjes en herderlijke brieven over het huwelijk. Materiaal genoeg.

Het bruidspaar zou inwonen bij de moeder van de bruidegom in de woning Weebroekweg, nr. 2, te Erps-Kwerps. De avond voor het huwelijk werd er geschoten en getrakteerd door het bruidspaar. Ondertussen waren de sleutels van de meeste deuren in de Weebroekweg, nr. 2, reeds verdwenen.

Het huwelijksfeest had plaats na het burgerlijk en het kerkelijk huwelijk in de feestzaal van Meerbeek, het oud-gemeentehuis. De fanfare 'Vlamingen Vooruit', waarvan de bruidegom bestuurslid was, speelde daar bij het binnenkomen van het bruidspaar 'Hier komt de bruid, ze valt op haren snuit'. Na de receptie volgde het diner. Vervolgens het avondfeest. De vrienden gaven een 'oude kindervoiture', waar de bruidegom ingelegd werd.

's Morgens om 7 uur was de feest gedaan en kwam het bruidspaar naar huis (Weebroekweg nr. 2). De bruidegom had reeds de toekomstig gezinswoning 'De Koning van Spanje', een afspanning uit 1709 op de Leuvensesteenweg, langs de buitenzijde laten restaureren. Voor het gerestaureerde huis werd de stootkar van schrijnwerker August Vannoppen geplaatst. Op de stootkar stond een groot bord:

Proficiat aan het jonge paar

Eet mosterd met vrachten

Voor de komende nachten

ondertekend met FSKD (Feestcomiteit Schoonaarde-Kouterstraat-Diestbrug', waarvan de bruidegom de voorzitter was).

Tegen het wiel van de stootkar vond men een plakkaat met de volgende tekst:

Zondag 30-3 om 7 u

Groot Debat

Het echtelijk leven in Midden-Brabant

Moderator Drs. Henri Vannoppen

Het bruidspaar sliep in Weebroekweg, nr 2. Het nam geen risico's. Het nieuw huwelijksbed zou eerst een week na het huwelijk geleverd worden. Het bed voor 2 personen van de moeder van de bruidegom. Dat was iets anders. Het was versierd met bellen en zou een week later in elkaar vallen.

Afbeelding 7.

Afbeelding 8.

Afbeelding 9.

Afbeelding 10.

Men had een omhaling van oude beha's gehouden om de woning van het jong gehuwd paar te versieren. B.H.'s hingen overal. Alle deuren waren gesloten, de sleutels waren verdwenen. Het bruidspaar moest dan maar alle deuren uithaken.

Sigaren werden in de sigarendoos door tampax vervangen. Helemaal geen probleem tot de dag dat men heel beleefd een sigaar aanbood aan een professor. De bruidegom was gelukkig met Greta zijn vrouw. De vrienden hadden hun plezier gehad, maar het bruidspaar ook⁽¹⁶⁾.

19. Fratsen bij hedendaagse huwelijken

Ria Cauchie onderzocht de fratsen bij de hedendaagse huwelijken in 1988. 51,5 % van de geënquêteerden of 387 koppels moesten het ontgelden. Vrienden, familieleden, burens en leden van verenigingen, waartoe het bruid en bruidegom behoorden zorgden voor de fratsen. Ze onderscheidde 5 gebieden⁽¹⁷⁾:

- 1. de wagen
- 2. de huisgevel
- 3. het binnenshuis
- 4. de slaapkamer
- 5. de fictieve advertentie

De wagen was vrij duidelijk: potten en pannen aan de bumper, een auto ingepakt in W.C.-papier.

De huisgevel, denk maar aan de toegang tot het huis versperren en de gevel opsmukken. Men durfde zelfs de deur dicht metselen. Op sommige plaatsen werd zelfs de wieg op het dak geplaatst.

Binnenshuis verplaatste men de meubels en het huisgerief. Men hing B.H.'s voor het raam. De slaapkamer, denk maar aan de elektriciteitspannes. Het bed kan ook bestrooid zijn met rijst, bloem, erwten confetti en spaghetti. Men kon ook de matras verstopen. Bert Van den Broeck tekende de bruidskamer en het huwelijksbed met netelen, broodmeel en een bel⁽¹⁸⁾.

De fictieve advertenties waren dikwijls erotisch van inslag. 'Niet storen, wij zijn aan het boren'. Seksboekjes, anticonceptiva en spandoeken hoorden ook daarbij. Dikwijls zag men ook 'Stilte, hier spelen kinderen' o.a. in de Dorpsstraat te Kwerps in 1970.

De fratsen kwamen veel meer in de dorpen voor dan in de steden en eerder bij arbeiders, veel minder bij lagere of hogere bedienden volgens Ria Cauchie, alhoewel dat andere beroepsgroepen daar ook volgens mij niet aan ontsnapten.

Afbeelding 11.

Noten

- (1) Het Oude Testament. Zonnewijzer-uitgave. Antwerpen, 1954, p. 208-215.
Elseviers encyclopedie van de bijbel. Amsterdam-Brussel, 1963, p. 28-29, p. 80-81, p. 301.
Bijbels woordenboek. J.J. Romen en zonen. Roermond en Maaseik, 1954-1957, kol. 1679-1682.
- (2) K.ALNOES. De geschiedenis van Europa. 1300-1600 Ontwaken. Standaard Uitgeverij, p. 305-307.
- (3) FRERE. Volkskunde in Limburg, p. 331-332.
- (4) J.VERBESSELT. Gebruiken bij trouweesten te Kampenhout - Eigen Schoon en De Brabander, 1963 p. 358-360.
- (5) J.VERBESSELT. Idem., p. 358-360.
- (6) H.VANNOPPEN. Verkeren en trouwen in Midden-Brabant -Eigen Schoon en De Brabander, 1974, p. 410-435.
- (7) H.VANNOPPEN. Idem, p. 433.
- (8) H.VANNOPPEN. Idem, p. 433.
- (9) H.VANNOPPEN. Idem, p. 410-435.
- (10) H.VANNOPPEN. Idem, p. 433.
- (11) H.VANNOPPEN. Idem, p. 434.
- (12) H.VANNOPPEN. Idem, p. 434.
- (13) H.VANNOPPEN. De geschiedenis van het witloof, het witte goud van Brabant. Erps-Kwerps, 1978, p. 130-131.
- (14) H.VANNOPPEN. Verkeren en trouwen, p. 433.
- (15) H.VANNOPPEN. Idem, p. 434.
- (16) Dagboek Henri Vannoppen. 1980.
H.VANNOPPEN. Demografie, gezinsgeschiedenis, volkskunde en genealogie als interdisciplinaire wetenschappen binnen de heemkunde-Vlaamse Stam, 1995, p. 367.
- (17) R.CAUCHIE. Fratsen n.a.v. hedendaagse huwelijken-Ethnologica Flandrica, 1988, 4 jg , p. 55-74.
H.VANNOPPEN. Het gezin in 100 facetten of vragen en bronnen rond de geschiedenis van het gezin in Vlaanderen -Ons Heem, jg.57, nr. 1, 2004, p. 57-78.
H.VANNOPPEN. De levenskrans in Vlaams-Brabant. Deel 6. Huwelijksgebruiken in Midden-Brabant-Midden-Brabant, 2005, nr. 3, p. 7-17.
- (18) Art. Voor Noeëke Werreboos wordt '75 een jaar voor trouwpartijtjes-Het Nieuwsblad, 26 december 1974.

Illustraties

1. De duivel Asmodee, die de 7 mannen van Sara vermoordde maar door de aartsengel Rafaël verslagen werd zodat Tobias met Sara kon huwen, mits de eerbiediging van de drie Tobiasdagen
2. Bij de meeste huwelijken in Midden-Brabant viel bij de eerste huwelijksnacht het bed in 'duigen' en waren de lakens dichtgebonden (Tekening Felix Stroobants, Kortenberg)
3. De actievoerders in Veltem-Beisem in de jaren 1930 om de toegang tot de bruidskamer te verhinderen. Het waren volksmuzikanten met trekharmonica en trommel bij het huwelijk van 'Nette Bonne' (Verhoeven) v.l.n.r. Bertus Overloop ('Laes'), Felix Vanderhulst ('Fé van den Bels'), Jan Verbist (zoon van Jef Verbist) en Edward Vanderhulst (van 'den Bels') (Collectie Erfgoedhuis Kortenberg)
4. Het bruidspaar uit de landbouwsector doet de opkuis van de straat de dag na het huwelijk in de Kerkweg te Kwerps in 1975
5. Een versierde gevel in 1974 in de Dorpsstraat te Kwerps (Foto Rik Das, 1974)
6. Vrouwenbroeken en snelzeikers ter versiering van de woning van een bruidspaar in de Kouterstraat te Kwerps in 1980
7. De nodige afval voor de deur bij een huwelijk in Perk in 1983
8. 'De Koning van Spanje' uit 1709 langs de Leuvensesteenweg te Erps-Kwerps, gerestaureerd voor het huwelijk van het echtpaar Vannoppen-Schroven. Vooraan de stootkar van wijlen schrijnwerker August Vannoppen, de vader van de bruidegom, met de nodige raadgevingen voor het huwelijk (Foto Rik Das, 1980)
9. Nog een uitnodiging ' Groot debat over het echtelijk leven in Midden-Brabant' bestemd voor het bruidspaar, de burens en de gehele gemeente (Foto Rik Das, 1980)
10. De nodige raadgevingen voor het bruidspaar Henri en Greta Vannoppen Schroven 'Eet mosterd met vrachten voor de komende nachten' (Foto Rik Das, 1980)
11. De bruidskamer en het huwelijksbed met netels, broodmeel en bel (Tekening Bert Van den Broeck, 8 mei 1974)

VOLKSVERHALEN

Volksverhalen rondom Sint-Jan

24 juni is de feestdag van een van de voornaamste Vlaamse volksheiligen: Sint Jan. Honderden parochiekerken, hospitalen, gilden en broederschappen hebben hem als patroon gekozen en van verschillende gemeenten begint de naam met Sint-Jan.

Op deze dag herdenkt men de geboortedag van Johannes de Doper, de profeet die predik te, bekeerde en doopte in de Jordaan. Hij kondigde ook de komst van een Messias aan: Na mij komt er iemand die groter is dan ik. Ik ben zelfs niet waard de riem van zijn sandalen los te maken. Later doopte hij Jezus, deze Messias, zelf in het water van de Jordaan.

Johannes is geboren zes maanden voor Jezus. Deze dag valt samen met een feest dat een zeer oude traditie kent en dat teruggaat naar de veel oudere zomerzonnnewende feesten en rituelen die van oudsher op veel plaatsen in Europa gevierd werden. Volgens de Juliaanse kalender viel de zomerzonnnewende, de langste dag van het jaar, op 24 juni, net als later het christelijke Sint-Jansfeest. Pas bij de invoering van de Gregoriaanse kalender en niet eerder dan 1700, werd de wende op 21 juni vastgesteld. Tegen die tijd was het Midzomerfeest echter al zo ingeburgerd in het Sint-Jansfeest dat het begrip Midzomer nog steeds wordt verbonden met 24 juni. Het Woordenboek der Nederlandsche taal geeft trouwens als omschrijving van Midzomer: 'Het midden van den zomer, de langste dag, ook wel 24 Juni, St Jan Baptist.'

Tijdens zijn leven bekritiseert Johannes de landvoogd Herodes wegens een relatie met Herodias. Zij had haar man, de vrouw van zijn broer, verlaten om samen te leven met Herodes. Herodias voelde zich zeer beledigd. Daarom liet Herodes de profeet arresteren. Toen Salomé, de dochter van Herodias, een verleidelijke dans opvoerde tijdens een feest ter ere van Herodes' verjaardag mocht zij als dank een geschenk uitkiezen. Herodias fluisterde het meisje in het hoofd van Johannes te vragen. En zo geschiedde. Volgens de evangelist Marcus stemde de vorst met tegenzin in omdat hij sympathie had voor Johannes. Toch gaf hij een soldaat opdracht Johannes te onthoofden. Op het schilderij van een onbekende meester is het moment uitgebeeld dat Salomé haar 'geschenk' toont en aan haar moeder geeft.

Sint Jan en onze groenten en kruiden

Het is eigenaardig, maar 24 juni is de laatste dag dat de asperges gestoken worden. Ook voor rabarber wordt Sint-Jan als de uiterste oogstdatum gerekend.

Waarom is dat zo? De aspergeplanten stoppen immers niet met groeien op 24 juni. En het is ook niet zo dat de asperges vanaf die dag oneetbaar worden. Toch haalt geen enkele witloofteler nog één asperge uit de grond. Door de plant zijn loof te laten groeien, kan ze genoeg kracht verzamelen om de winter te overleven en het jaar nadien een overvloedige oogst verzekeren.

Waarom het juist dié dag is weten we niet. Al zou het wel eens kunnen liggen aan de datum waarop de Sint-Jansviering gevierd werd. Na de vermoeiende oogstperiode met de daarop volgende traditionele drinkgelagen verdienen de aspergetelers wel een dagje extrarust.

Misschien hebben wij ons weekend van twee dagen zelfs mee aan de aspergetelers te danken. Vroeger kregen de arbeiders enkel op zondag vrijaf. Omdat ze hun vrije zondag niet alleen gebruikten om naar de mis te gaan en te bidden, maar ook om zich te amuseren en te drinken – soms veel te drinken – kwamen ze vaak met kleine oogjes, barstende hoofdpijn maar zonder goesting op hun werkplaats. Werkgevers begonnen deals te

sluiten met hun personeel: als we je een halve dag vrij geven op zaterdag, wil je dan alsjeblieft op maandag komen werken'.

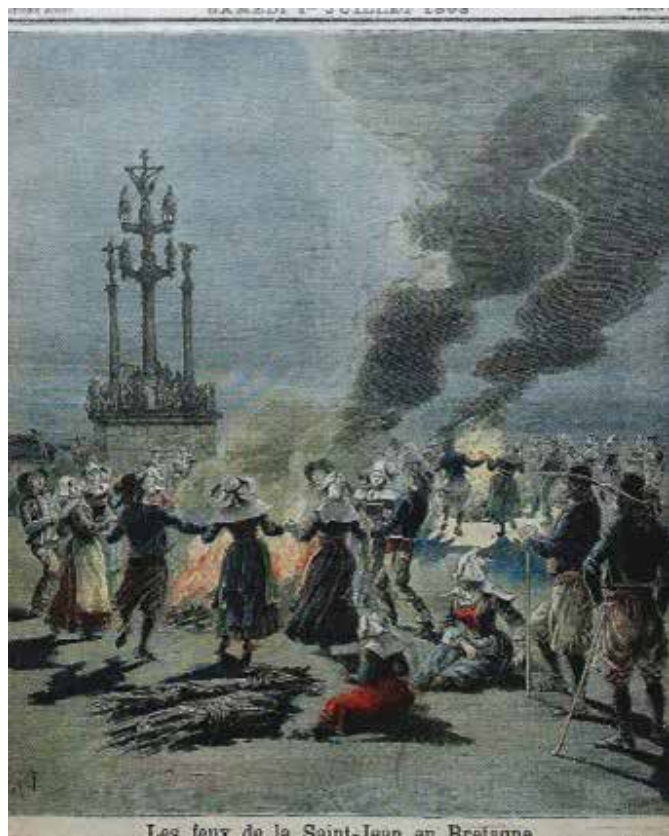
Niet alleen het aspergeseizoen eindigt overigens op 24 juni, ook voor rabarber wordt Sint-Jan als uiterste oogstdatum gerekend. Al zou dat meer zijn oorsprong vinden in het feit dat het gif uit de bladeren in de hoogzomer afzakt naar de stengels.

Van Sint Jan wordt, net als alleen maar bij Maria en Jezus, vooral de geboortedag herdacht en niet het sterven. Deze datum wordt dan ook gezien als het begin van een nieuwe periode in het jaar. Ook de natuur verandert. 'Met Sint Jan draait het blad zich om' is een van de weerspreuken. In deze periode komt er nieuw hout in de bomen en komen er nieuwe scheuten. Een boom die, vers geplant, na de winter nog geen teken van leven geeft, heeft nu nog een laatste kans om een scheut, een 'sint-jansscheut, te maken. Eenmaal Sint-Jan achter de rug, kunnen we dus gerust onze hagen snoeien: er zullen geen nieuwe loten meer opschieten.

Sint Jansgebruiken

In zijn standaardwerk 'Eigen Aard' heeft prof. K.C. Peeters het uitgebreid over gebruiken die de christenen overnamen van het heidense midzomerfeest. Sint-Jansnacht is, evenals Kerstnacht en Walpurgisnacht, een tovernacht vol geesten en spoken, vol duivels en heksen, die hun sabbat vierden.

Het volksgeloof wil dat planten, geplukt in die geheimnisvolle midzomernacht, vreemde krachten bezitten.

Het Sint-Janskruid heeft zo de eigenschappen van de houtskolen uit de feestvuren overgeërfd. Als men dit kruid ophangt aan de zoldering of de ingang van het huis, is deze plaats bevrijd van onweer en bliksem.

Zo doen vlierbladeren een eksterroog verdwijnen: men hoeft er maar met het blad op te wrijven. Daarna steekt men dat blad in de grond en, eens verteerd, is het eksterroog verdwenen.

Tot zelfs in het echtelijk leven kunnen de planten in die nacht geplukt, hun kracht doen gevoelen. Als een vrouw niet veel tederheid en genegenheid krijgt van haar man, dan moet ze een noteblad in de linkerschoen van haar wederhelft leggen, terwijl het op de toren twaalf uur slaat.

En als ze vindt dat ze met een gierige man geplaagd zit, moet ze in de Sint-Jansnacht een stropijl plukken. Als ze die dan 's middags, terwijl het twaalf uur slaat, in het sleutelgat van de geldkast steekt, dan zal het niet lang duren of de man zal haar zoveel geld geven als ze wenst.

Al deze gebruiken behoren nu tot het verleden. Net zoals de sint-jansvuren. Op de avond van Sint Jan kwamen de dorpeelingen vroeger samen en ontstaken zij een groot vuur. Men zong en danste en de moedigsten sprongen over het vuur heen. Als een jongen en een meisje hand in hand over het vuur sprongen, was hun band voor eeuwig verzegeld.

Een Zomer Sint-Jan en een Winter Sint-Jan

Johannes de doper is niet de enige Sint-Jan. Onze leerlingen kennen ook Sint Jan Guldenmond. Vooral dan onder zijn Latijnse naam Johannes Chrysostomus. En in het kader van dit artikel over Sint-Jansverhalen past ook Sint-Jan Evangelist.

Zijn sterftedatum en feestdag wordt in putteke winter herdacht, net na de winterzonnewende, op 27 december.

Net zoals de zomerzonnewende was de winterzonnewende belangrijk voor onze verre voorouders. Ter ere van deze Zonnewende bouwden zij enorme mysterieuze monumenten. Denk aan Stonehendge, aan Newgrange... Ook werden er vuren aangestoken tijdens midwinter om de terugkeer van het licht te verwelkomen: de dood van de oude zon en de geboorte van de nieuwe zon. En er zijn enorm veel mythes en verhalen over de geboorte en wedergeboorte van goden en over gevechten tussen het donker en het licht.

Na de Zomer Sint-Jan kunnen we dus ook spreken van een Winter Sint-Jan. Leuk om weten is dat beiden de schutspatroon zijn van de vrijmetselaarsloge.

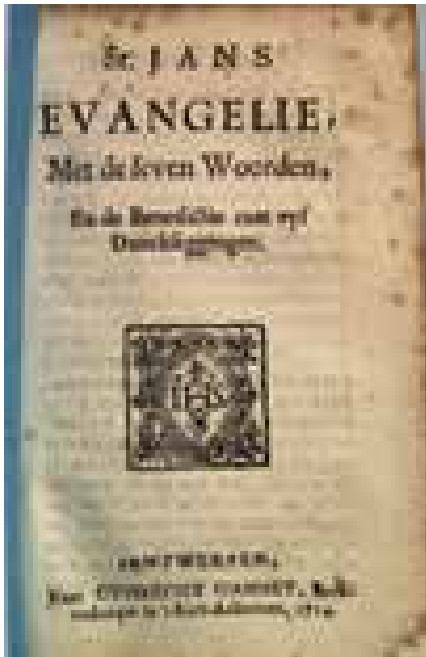
Magische kracht van het Evangelie van Sint Jan

Ook Johannes de Evangelist getuigde in zijn evangelie van het licht dat gekomen is en sterker zal worden, van het licht dat in de duisternis schijnt en door de duisternis niet omvat wordt. Hij schreef daarover in vreemde en geheimzinnig aandoende woorden die door de gewone gelovige niet altijd begrepen werd.

In den beginne was het Woord en het Woord was bij God, en

het Woord dat was God!

Dat was in den beginne bij God.

Alles is door hetzelfde geworden en buiten hetzelfde is niet één ding geworden.

Wat geworden is, daarin was het leven en het leven was het licht der mensen.

En het licht schijnt in de duisternis en de duisternis nam het niet aan

Die woorden spraken zo sterk tot de volksverbeelding dat aan dit evangelie een grote kracht toegeschreven werd, vooral dan aan het eerste hoofdstuk.

Die tekst, ook het 'laatste evangelie' genoemd, werd vroeger op het einde van de mis, na de zegen en het ite missa est gelezen. Dat was nog in de periode dat de priesters de mis deden met hun rug naar de gelovigen gekeerd. Ik herinner me nog zeer goed dat heel wat misgangers het ite missa est letterlijk opnamen en tijdens dit evangelie de kerk verlieten om tijdig hun zondagse pintjes te nuttigen. 't Was altijd zo zong Louis Neefs hierover. Onze pastoor en onderpastoor vonden dat helemaal niet erg, maar af en toe kwam Pater Leys al eens helpen tijdens de zondagsviering. Bij het begin van het laatste evangelie zei hij nadrukkelijk dat de mis pas gedaan was als de priester na dit gebed in de sacristie verdwenen was. Zonder succes en tot groot jolijt van de gelovigen draaide hij zich dan steeds heel ostentatief en met boze ogen naar deze ketters... Elke keer opnieuw ...

Het volk heeft steeds een bijzondere verering voor dit evangelie gehad en stond erop dat die tekst op het einde van de mis gelezen zou worden. Men las

dit evangelie over de pasgedoopten, de gehuwden en de jonge moeders, tijdens de processie op Sakramentsdag. Vrome gelovigen vroegen dat men het voor de zieken zou bidden; ze lieten de tekst op hun hoofd leggen of verlangden dat de priester zijn hand of zijn stoel op hun hoofd zou leggen terwijl hij dit evangelie las. Men legde de eed af op die bladzijde van Sint-Jans-evangelie, beschouwde het als een bijzonder beschuttingsmiddel tegen de plagen van de duivel. Kortom, men beschouwde het begin van het Sint-Jans-evangelie als een van de krachtigste gebeden.

In volksverhalen en sagen komt het St.-Jansevangelië veelvuldig voor. Er staan voorbeelden genoeg in Stefaan Tops 'Op verhaal komen'.

De rode draad is steeds dat het bidden ervan helpt om toverij, storm en onweder af te weren. En, hoe luider men bidt, hoe verder het gevaar verwijderd wordt. Sommigen dragen ter beveiliging de tekst van het Sint-Jans-evangelie op de borst.

Men dierf zelfs niet op reis vertrekken zonder een Sint-Jansbier te drinken onder het opzeggen van het Sint-Jansevangelië. De 'minne' als afscheidsdronk moest de reiziger beveiligen tegen ongelukken.

Om dit artikel te besluiten volgen twee korte verhaaltjes uit het Vlaams-Brabants sagenboek.

Drie weerwolven dragen

Iemand van de gemeente kwam van Weizele (Melkwezer). In het bos zag hij iets als een politiehond, zwart en met vuurogen. Het sprong op zijn rug. 'Wat moet je' hebben? 'ge moet me dragen', zei de weerwolf. Een beetje verder sprong er nog een andere op zijn tweede schouder, en een derde sprong op zijn hoofd. Dan dacht hij dat het duivels waren. Hij las (bad) het Sint-Jansevangelië en ze sprongen alle drie weg. Dat was een ingeving van de Heilige Geest. Maar die mens had ze toch bijeengedaan (schrik gehad) en hij is er lang onnozel(ziek) van geweest.

Twee duivels brachten de boeken

Bij Jefke in Kruis, ge weet wel, dat waren daar ook zo'n rawenze (ruwe en dwaze) mensen. Vloeken en op de duivel roepen en zo. En Jefke moest zijn boeken gaan halen aan het kapelleke. Daar stonden twee duivels met die boeken. Maar hij durfde ze niet aanspreken. En schrik! En hij rap naar huis. Hij deed de deur maar met een spleet open en achter zijn gat weerom rap toe, maar ze waren toch binnen. Ze hebben daar alles dooreengeslagen, he, stoelen en tafels werden tegen de muur gesmeten. Ze hebben dan het Sint-Jansevangelië gelezen en toen waren de duivels weg.

(Stefaan Top, Op verhaal komen; Vlaams-Brabants sagenboek, Davidsfonds Leuven 2005).

Johan

ADVERTENTIE

Jan De Maertelaere bv

The best bobbins in the world!

Klantklosjes | Fuseaux à dentelles
Lace bobbins | Klöppel

**Bezoek onze
nieuwe webshop**
www.bobbins.be

Bedrijvenlaan 12 | B-9080 Lochristi | Tel. +32 (0)9 230 67 18 | jan@bobbins.be

VERSLAGEN

Paasfeesten herrezen

Is het een verrijzenis of een wedergeboorte? De Paasfeesten in Leuven zijn terug van weggeweest. Meteen is het eerste post corona volksdansfestival een feit. Hopelijk het begin van een hele reeks.

Kindergroep Rozemarijntje mocht de spits afbijten met een originele uitbeelding van een dansend circus. In 2020 plande de groep haar 30-jarig bestaan. De nieuwe kledij die voor deze viering gemaakt werd, moest noodgedwongen twee jaar in de kast blijven hangen. Ze kon nu eindelijk getoond worden.

Ook de Koninklijke Volkskunstgroep Reuzegom moest een jubileum laten voorbijgaan. De groep kon terugkijken op 75 jaar werking in 2020. De energie die zou gestoken zijn in het grote feestviering kreeg nu een uitweg in de Paasfeesten. De dansers leefden zich uit in nieuwe creaties zoals Polka van Holsbeek en de Schottisch van Hulshout. We zagen tevens de Wandeling van Kampenhout in een nieuw kleedje.

Na het geslaagde optreden reisden we in gedachten naar Slovenië. De groep Iskreameco komt uit Kranj in het noordwesten van het land. Ze bestaat voornamelijk uit studenten en pas afgestudeerden. Het publiek genoot van een stuk rasecht immaterieel volksdanserfgoed uit de 17de en 19de eeuw. Het orkest zorgde voor authentieke weergave van de muziek zoals ze eeuwen geleden klonk.

Na de pauze was het eerst de beurt aan de Jockey Morris Men uit Birmingham. De groep vierde in 2019 haar 70ste verjaardag. De dansers brachten dansen uit de Cotswold Hills, een regio ten zuiden van Birmingham en uit de Welsh Border Regio of de grens met Wales. Kenmerkend is de witte kledij en uiteraard de belletjes rond de knieën. Het gaf een fijn gevoel de dansers aan het werk te zien, traditioneel begeleid met éénhandsfluit, trom, viool (violist al dan niet dansend!) en diatonische accordeon.

Met het Havermeuleke belandden we terug in Vlaanderen. De groep bracht een gesmaakt programma met onder andere de Kadril van Brussel die kaderde in een evocatie van het meiboomgebeuren waarin de rivaliteit tussen Brussel en Leuven aan bod kwam. De groepsleden mogen dit jaar 46 kaarsjes uitblazen en ze zijn nog lang niet moe, te oordelen aan wat we mochten zien en genieten.

Jaunimėlis Vilnius University Folk Music Group uit Litouwen sloot het middagprogramma af. Ze werd opgericht in 1971. De voorstelling was het resultaat van intense begeleiding door professionele choreografen. De groep koestert Litouwse danstradities en volksmuziek. Het orkest met geoefende zangstemmen zorgde geregeld voor muzikale hoogstandjes. De meisjes en jongens uit de prachtige stad Vilnius brachten de Litouwse volkscultuur tot bij het publiek. Soms wel heel dicht, toen een mooie Litouwse zangeres tijdens een muzikaal intermezzo het podium afstormde en me uitnodigde om een onstuimige polka te dansen ... uiteraard naast het podium!

De affiche van de Paasfeesten Editie 2022 leek bescheiden met drie Vlaamse groepen en drie gastgroepen. De organisatoren bewezen dat ze ook met een beperkt aantal buitenlandse groepen een genietbare festivalnamiddag konden programmeren, mede door de bijdragen van drie Vlaamse groepen. Een gepaste mix van eigen cultuur met deze van groepen uit Europese landen. Gezien de omstandigheden lijkt het me veiliger om de groepen niet te ver te zoeken en het geheel beheersbaar te houden. Een dikke proficiat aan de uitgebreide ploeg medewerkers. Jullie hebben bewezen dat het niet enkel terug mocht, maar ook ten volle kon, na het lange wachten!

Gert Laekeman

Rozemarijntje bracht het circus tot bij de toeschouwers in een nieuwe kleurrijke kledij.

Koninklijke Volkskunstgroep Reuzegom danst de Matelotte.

De dansers van de groep Iskreameco brachten een wervelend Slovenië op de dansvloer.

Tijdens de stokkendans van de Jockey Morris Men vlogen de splinters en stukken hout in het rond.

De meisjes van Volkskunstgroep Havermeuleke vlochten de linten rond een vroege meiboom.

De meisjes en jongens van de Jaunimėlis Vilnius University Folk Music Group zorgden voor een gesmaakte afsluiter van het festival.

Muzikanten zorgden voor puike begeleiding.

*Rozemarijntje
(Vlaanderen)*

*Reuzegom
(Vlaanderen)*

*Iskreameco
(Slovenië)*

*Jockey Morris Men
(Engeland)*

*Jaunimelis
(Litouwen)*

FEESTEN & FESTIVALS

HGK 19de Landjuweel - Sint-Sebastiaansgilde Essen

Zaterdag 26 en zondag 26 juni 2022

Feestterrein Schildershof - Kerkhofweg - Essen

<https://new.sintsebastiaansgilde-essen.eu/het-gilde-viert/landjuweel-2022/>

Hello! Schoten - 62ste Werelddansfestival

8 tot 15 juli 2022

Schoten

<http://www.helloschoten.be>

46ste Bonheidansfestival - Bonheiden

19 tot 21 augustus 2022

GC 't Blikveld - Jacques Morrensplein, 2 - Bonheiden (2820)

<https://www.dekrekel.be/festival/>

50 jaar Jovolka

Zaterdag 12 november 2022

Zaal Lux - Kapellen (2950)

Noteer de datum alvast in je agenda - meer nieuws volgt

60 jaar Dophei

Zaterdag 26 november 2022

Vosselaar (2350)

Noteer de datum alvast in je agenda - meer nieuws volgt

AANKONDIGINGEN

Stuur een bericht naar secretariaat@instituutvlaamsevolkskunst.be om de aankondiging van jullie groepsactiviteit, festival, feest, volksdansbal op te nemen in de kalender op onze website en in deze rubriek in 'Volkskunst'.

Activiteiten

Woensdag 13 tot en met zondag 17 juli 2022
Europeade - Klaipeda (LT)

Zaterdag 2 oktober 2022
WK Hoogwerpen met kleine vlaggen - Konstanz (D)

Zaterdag 29 oktober 2022
Vendelshow Carpevento - Leuven

Volksdansbals

Enkele jaren geleden startte IVV een website voor de aankondiging van Volksdansbals in Vlaanderen en Brussel.

<https://www.volksdansbals.vlaanderen>

Volkskunstgroep De Karekiet - Mariakerke

Viering 50-jarig bestaan met Volksdansbal

Zaterdag 3 september 2022 om 19u30

Gent - Zaal De Zulle - Botestraat 98 (9032 Gent)

INHOUD

In deze Volkskunst

KALENDER	2	Wat met jouw archief? . . . 26
IVV Activiteiten . . . 2		
IVV Cursussen . . . 2		
IVV Kalender . . . 2		
CONTACT	2	
EDITORIAAL	3	
Begeesterend . . . 3		
WERKING IVV	5	
Interfolklore of Financien ? . . . 5		
Op zoek naar 'Bevernel' . . . 5		
ADVERTENTIE	6	
VOLKSDANS	7	
't Vestje . . . 7		
't Vestje - Achtergrondinfo . . . 9		
Tekeningen van 'de Rommelpot' . . . 14		
COMMUNICATIE	14	
Webwinkel . . . 14		
VENDELEN	15	
Cursussen . . . 15		
Zoekertje . . . 15		
STREEKDRACHTEN	16	
Mode en streekdracht bij de vrouwen in de fusiegemeente Kortenberg en omgeving of ... aspecten van het alledaagse leven in Midden-Brabant . . . 16		
ARCHIVEREN	24	
Geef ons heden ons dagelijks brood . . . 24		
Archieven in Bewaring - AiB . . . 26		
INTERVIEW	27	
Interfolklore en IVV: een gesprek met Piet en Frieda Walravens . . . 27		
VOLKSGEBRUIKEN	31	
Huwelijksgebruiken - De drie Tobiasnachten... of het verhaal van Tobias in het Oude Testament, van de middeleeuwse onthoudingsverplichtingen en dispensaties, van een schilderij van Jan Steen en van de 'farcen' rond het huwelijksbed in Vlaanderen in de 20ste eeuw . . . 31		
VOLKSVERHALEN	38	
Volksverhalen rondom Sint-Jan . . . 38		
ADVERTENTIE	41	
VERSLAGEN	42	
Paasfeesten herrezen . . . 42		
FEESTEN & FESTIVALS	46	
HGK 19de Landjuweel - Sint-Sebastiaansgilde Essen . . . 46		
Hello! Schoten - 62ste Werelddansfestival . . . 46		
46ste Bonheidansfestival - Bonheiden . . . 46		
50 jaar Jovolka . . . 46		
60 jaar Dophei . . . 46		
AANKONDIGINGEN	47	
Kalender . . . 47		
Volksdansbals . . . 47		
INHOUD	48	
COLOFON	49	
ERELEDEN	49	

Eindredactie

Stefaan Haesen

Redactie

Stefaan Haesen,
Gert Laekeman,
Johan Lambrechts,
Frans Monden,
Machteld Van den Bossche
en Henri Vannoppen.

Vormgeving

Stefaan Haesen

Druk

123printing.be

Verschijningsdata

Volkskunst verschijnt op
15 maart,
15 juni,
15 september
en 15 december

Inlevertermijn bijdragen

Artikels kunnen
aangeleverd worden op
redactie-volkskunst@
instituutvlaamsevolkskunst.be
tot 6 weken voor verschijning

Auteursrechten

Iedere auteur is inhoudelijk
verantwoordelijk voor zijn of
haar bijdrage.

Overname van artikels
is toegestaan mits
bronvermelding.

Abonnement

Abonnees ontvangen elk kwartaal naar keuze een of twee gedrukte exemplaren en Volkskunst in digitaal formaat (mits opgave van een e-postadres aan secretariaat). Je krijgt tevens een gepersonaliseerde toegang tot de IVV-website. Daarmee kan je aan het digitale archief van IVV: alle digitaal beschikbare publicaties, losse dansen, vendelreeksen, kledijbeschrijvingen en *Volkskunst*.

Het abonnementsgeld voor 2022 bedraagt 25 euro.

Buitenlandse abonnees betalen 35 euro.

Abonnementsgeld over te schrijven op bankrekening
IBAN nr. BE14 4163 0794 5183, BIC code KREDBEBB van
IVV vzw, Dorpsstraat 83 te 9190 Stekene, met vermelding van 'Abonnement
Volkskunst' en naam en adres van de abonnee indien verschillend van de betaler.

Volkskunst e-Nieuwsbrief

Inschrijven kan op de webstek (onderaan in de rechtse kolom) of door het sturen van
een e-mail naar
e-nieuwsbrief@instituutvlaamsevolkskunst.be.

ERELEDEN

Ere-voorzitter

Frans 'Sus' Geens (†2013)

Ereleden

Adriaan Claeys (†2002)
Marc De Maertelaere (†2018)
Dree Pauwels (†2016)
Andrea Sterck
Gilberte Van Espen
Renaat Van Overbeke (†2017)
Etienne Vankeirsbilck

VU: Stefaan Haesen, Jubellaan 123, 2800 Mechelen